

CLAUSTRES ■ ◆ SENSE ARMARIS

Una proposta d'investigació-acció participativa envers la LGTBIfòbia cap al professorat als espais educatius.

Agraïments

Especialment a tot el professorat que heu estirat i aguantat a aquest equip investigador, davant les contínues pràctiques d'anàlisi, especialment agrair a Ses Foneres de Menorca, Kathrine de les Pitiüses, per una xarxa de profes LGTBI autonòmica.

Gràcies a totes les persones que han fet possible aquest informe, que amb la seva generositat han compartit per a poder millorar el nostre sistema educatiu i les eines de les quals disposam per a incorporar la Diversitat Sexual i de Gènere a les aules.

Per l'enquesta interminable, el repeteix-me una vegada més aquest “mondongo” i la “darrera pregunta” que hem tingut amb cadascuna de vosaltres.

Gràcies a les institucions que han fet possible aquest projecte, la Conselleria de Presidència, el Centre de Professorat de Formentera (CEP) i a l'Institut per la Convivència i l'Èxit Escolar (ConvivExit).

Per construir escoles lliures d'LGTBIfòbia, gràcies.

Projecte desenvolupat per:

**Assoc. La Lioparda Teatre y Ben Amics Assoc. LGTBI de les Illes Balears
CC (BY, NC, ND)**

Equip investigador:

**Manuela Acereda Cobo, Héctor Olmos Sierra, Jan (Alejandro) Gómez Saiz, Natalia Fariñas,
Tatiana Casado de Staritzky y Leo Albuquerque Tudela.**

**Col·laboracions: Leonor Aragón Martorell, Fernando Chacartegui y Oscar Santana Orlando
Martínez.**

Investigació finançada per la Direcció General de Coordinació, Relacions amb el Parlament, Drets i Diversitat.

Disseny y maquetació: Natalia Fariñas Rebollo

G CONSELLERIA
O PRESIDÈNCIA,
I CULTURA I IGUALTAT
B DIRECCIÓ GENERAL
/ DRETS I DIVERSITAT

Justificació_1

Objetius_4

Metodologia_5

Resultats de l'anàlisi quantitativa (enquestes)_11

Resultats de l'anàlisi qualitativa: etnografia des de les arts

(entrevistes i grups focals)_21

a. Visibilitat_25

b. Por_58

c. LGTBfòbia_72

d. Estratègies_83

e. Necessitats_90

Conclusions_93

Referències_98

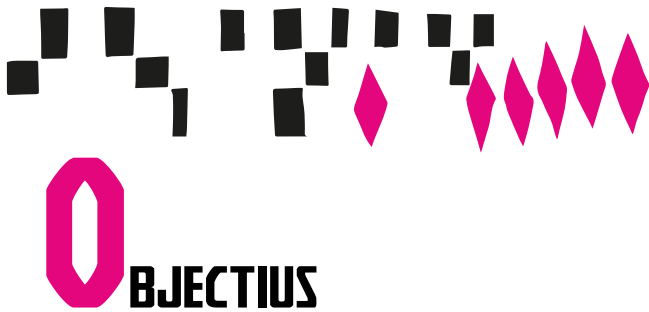
Aquesta investigació sorgeix d'un grup motor format per docents, formadores i investigadores LGTBI interessades en generar no només el coneixement sobre la realitat del professorat LGTBI, sinó també en dotar d'estratègies i eines de visibilitat i pedagogies queer per a facilitar les trajectòries personals (polítiques) i laborals, transformant els espais educatius en zones segures i inclusives.

El treball d'investigació-acció participativa reflectit en aquest informe es fonamenta en el projecte pilot desenvolupat en el 2020 "Claustres Sense Armaris: Una investigació qualitativa sobre l'LGTBIfòbia que viu el professorat a les Illes Balears". Per tant, rescatant el marc teòric i entenent aquest projecte com una continuïtat de l'aproximació ja realitzada, ens centrarem en els motius que ens porten a realitzar aquest aprofundiment i gir cap a l'acció per part del professorat LGTBI.

En el desenvolupament de la recerca anterior es van llançar hipòtesis en tres àrees principals, la Visibilitat del professorat LGTBI, l'LGTBIfòbia en els centres educatius i les estratègies que té el professorat entre la visibilitat i l'LGTBIfòbia. Explorant entre nusos, conflictes, simbologia, referents i pors, es va poder observar que existien complexitat d'interaccions entre les pors (alguns més presents i altres més propis d'una nebulosa social i cultural) i les reaccions del professorat LGTBI, però no obstant això, coincidien en un aspecte fonamental, la solitud, la falta de xarxa de suport i d'iguals, a més d'identificar una major sensibilitat i capacitació del professorat LGTBI per a acompanyar a l'alumnat LGTBI en els seus propis processos o davant situacions LGTBIfòbia, la qual cosa sumava aquesta sensació de que les intervencions educatives en Diversitat Sexual i de Gènere es realitzen quan hi ha un docent preocupada en el centre, quedant en el puntual i voluntari, i no en l'estructural i continuat.

En aquesta trama de vivències i narracions en les quals es va submergir l'equip investigador com a part del propi procés a través de tècniques qualitatives, com els grups focals, les entrevistes o la recerca etnogràfica (observació participant) des de les arts, es va valorar la necessitat d'ampliar no solament el procés de coneixement, sinó en primer lloc la xarxa de suport, d'aquí sorgeixen no solament els grup focals sinó també els laboratoris de creació artística per al disseny d'un fanzine que ha permès des de l'humor i l'experiència del professorat LGTBQ+ elaborar un material amb eines, recursos i algunes reflexions entorn al que implica ser docents LGTBQ+. Aquest fanzine ha estat l'excusa per a poder ajuntar-nos i des de la distensió que provoquen les arts, elaborar unes experiències, dubtes, necessitats i coneixements per a compartir amb la resta del professorat, institucions, i personal vinculat amb l'educació. Aquest fanzine és un dispositiu pensat i realitzat pel professorat LGTBQ+. Té la característica de ser un recurs pedagògic, un manifest i alhora és una campanya de sensibilització que pretén contagiar de pedagogies queer alhora que ajudar/acompanyar a part del professorat que està a l'armari.

Arran de l'anàlisi d'avaluació conjuntament amb el professorat LGTBI va sorgir aquesta proposta, de la qual hem extret dos grans resultats més enllà de la pròpia recerca, d'una banda una xarxa de profes LGTBI de tota la comunitat autònoma, i d'altra banda, una campanya de sensibilització reproduïble en qualsevol centre educatiu.

Aquest és un projecte d'investigació-acció participativa, i precisament per això es van plantejar dos objectius generals, un més enfocat als resultats (investigació) i un altre més lligat al propi procés d'obtenció/creació del coneixement (acció participativa).

- Conèixer la realitat del professorat LGTBI en els centres educatius.
- Generar agència i visibilitat entre el professorat LGTBI.

Per al desenvolupament i compliment d'aquests dos objectius generals, es plantegen 5 objectius específics que ajuden a sistematitzar i portar a la pràctica el plantejament teòric.

1. Analitzar les causes, característiques i conseqüències de la LGTBIfòbia interna, externa o interioritzada en la comunitat educativa.
2. Extreure indicadors de protecció per a l'elaboració de polítiques públiques educatives, així com guies, campanyes i/o formacions.
3. Generar una xarxa de suport per al professorat LGTBI.
4. Fomentar la figura del professorat LGTBI visible.
5. Empoderar com a agent de canvi i transformació social al professorat LGTBI en el seu paper com a referent per a l'alumnat.

METODOLOGIA

A diferència de l'estudi anterior, realitzat exclusivament a través de tècniques qualitatives, en aquest cas s'han incorporat també tècniques quantitatives, una enquesta en línia dirigida al professorat de les Illes Balears, independentment de la seva orientació sexual i/o identitat de gènere. Quant a les tècniques qualitatives s'han posat en pràctica el Focus Group, l'entrevista i l'observació participant (etnografia).

Seguint la línia del grup investigador motor, les perspectives d'anàlisis i les metodologies utilitzades parteixen d'una mirada feminista i de la recerca basada en les arts, com a defensa i reivindicació d'una manera d'investigar que no generi alteritats ni impliqui una "extracció" del coneixement de l'aliè i la mirada professional vertical.

Per a tenir una perspectiva més ajustada de les tècniques desenvolupades en la investigació, farem una breu explicació d'en quina han consistit i com s'han posat en pràctica en el marc de la investigació-acció participativa.

ENQUESTA

L'enquesta ha estat l'única tècnica quantitativa aplicada al llarg del procés d'investigació-acció participativa, amb la intenció de dotar de marc i d'un coneixement més ampli sobre la realitat dels centres educatius en matèria de Diversitat Sexual i de Gènere.

Amb la finalitat d'obtenir diferents perspectives es va aplicar l'enquesta al professorat en general, sense describrar per la seva orientació sexual i/o identitat de gènere. Això ha permès extrapolar dades comparatives entre el professorat que s'identifica com LGTBI amb el qual no, i així poder analitzar si hi ha diferències respecte a la visió que tenen dels seus centres educatius.

L'enquesta ha estat de lliure creació, exceptuant una de les escales que ja estava validada, l'escala de UWES per a mesurar la vigor, absorció i dedicació en el lloc de treball. La pròpia tècnica de l'enquesta incorporava diferents models de pregunta, de resposta binària, de múltiple resposta o de resposta oberta, per la qual cosa l'anàlisi de les respostes obertes s'ha realitzat de manera qualitativa o s'han realitzat classificacions d'agrupacions per a tractar-les com a quantitatives.

ENTREVISTA

S'ha aplicat una tècnica d'entrevista guiada semiestructurada i de resposta oberta, procurant facilitar l'obertura necessària entre les persones participants per a exposar i narrar les seves vivències com a docents LGTBI, ja que a diferència de l'enquesta que s'ha enfocat a professorat en general, aquesta tècnica s'ha aplicat exclusivament al professorat LGTBI, ja que hi havia un interès per aprofundir precisament en les seves realitats, pors i estratègies.

En el projecte anterior es van realitzar les entrevistes a partir dels Focus Group, no obstant això es va plantejar una limitació de l'abast ja que algunes realitats resultaven repetitives per la metodologia utilitzada per a la difusió, de manera que en aquesta ocasió s'ha separat la difusió de les entrevistes i dels grups focals, aconseguint un major impacte (de 10 a 16) i diversificació de la mostra i vivències, amb diferents identitats de gènere i orientacions sexuals.

El tractament de les entrevistes s'ha sintetitzat a través de la tècnica de l'arbre de nodes el que ens permet agrupar qualitativament aquells "nodes" o temes que han sortit més o han tingut major rellevància/repercussió durant les entrevistes. Aquesta classificació es realitza a través de les narracions de les persones participants com a protagonistes del propi procés de recerca, i a partir d'aquí es realitza una anàlisi tant dels nodes com de la composició del propi arbre.

GRUPS FOCALS

En el projecte anterior es van realitzar diversos grups focals amb una durada de dues hores, no obstant això, en la posterior avaluació al costat del professorat LGTBI es va valorar com a insuficient, més tenint en compte que un espai d'aquests grups focals es va destinar a la creació dels propis materials per al Fanzine i la campanya. De manera que es va ampliar el desenvolupament del grup focal a 4 hores, la qual cosa permetia explorar les diferents àrees de forma més distesa. Es van realitzar Grups Focals a Mallorca, Menorca i Formentera (convocant al professorat LGTBI d'Eivissa).

Els Grups Focals s'han desenvolupat des de les metodologies bàsiques en les arts (IBA), a través dels quals es pretenia generar espais on el professorat LGTBQ+ pogués compartir, investigar i explorar de i des del cos, i detectar la violència a través de les nostres respostes corporals, la qual cosa ens fa de mirall i permet redescobrir àrees del coneixement inexplorades fins al moment.

Hem d'esmentar que partim de la teoria crítica feminista, recuperant el concepte d'experiència encarnada, però dotant-la de la perspectiva inter -en relació a, entenc com a fonamental per a la fundamentació epistemològica, si bé:

“Con la noción de embodiment se quiere superar la idea de que lo social se inscribe en el cuerpo, para hablar de lo corporal como auténtico campo de la cultura, como proceso material de interacción social y subrayar su dimensión potencial, intencional, intersubjetiva, activa y relacional” (Esteban, 2012, p. 25)

Com a forma per a recopilar informació hem usat els enregistraments i transcripcions, les fotografies de les peces artístiques (mondongos) generats pel professorat i la relatoria gràfica per a prendre nota dels cossos, les seves formes, les seves relacions i metàfores. D'aquesta manera, no sols el procés de recerca ha estat dut a terme amb metodologies artístiques sinó que a més el procés de recollida de dades i la relació amb la mateixa ha estat des d'aquestes mateixes metodologies. Ja que la recerca basada en les arts:

(...) vincula, a partir de una doble relació, la investigació con las artes. Por

una parte, desde una instancia epistemológica-metodológica, desde la que se cuestionan las formas hegemónicas de investigación centradas en la aplicación de procedimientos que ‘hacen hablar’ a la realidad; y por otra, mediante la utilización de procedimientos artísticos (literarios, visuales, performativos, musicales) para dar cuenta de los fenómenos y experiencias a las que se dirige el estudio en cuestión. (Hernández, 2008, p. 87)

A més per a unir dins de les metodologies qualitatives les diferents aproximacions metodològiques s'ha procedit a valer-se d'un arbre de nodes conjunt a fi d'articular el discurs.

OBSERVACIÓ PARTICIPANT [ETNOGRAFIA]

L'aplicació d'aquesta metodologia parteix especialment de la composició de l'equip motor que duu a terme la recerca, format per un equip multidisciplinari, la qual cosa permet a través de l'experiència en matèria LGTBIQ+ i la formació, realitzar una artografia. Les subjectivitats d'aquest equip són presents transversalment i longitudinal tant en l'aplicació i conducció de les diferents tècniques com en els focus on s'ha centrat la mirada i la seva posterior redacció i anàlisi recollida en aquest informe.

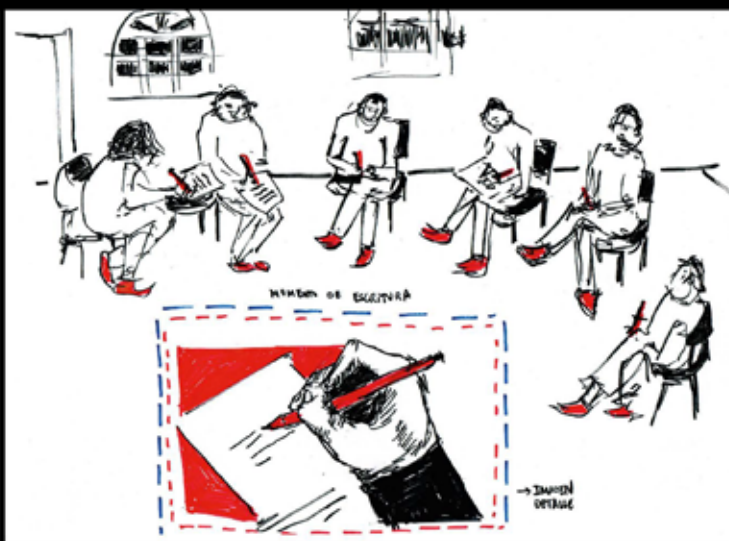
Es complementa amb un caràcter investigador aplicat i la vivència compartida dels diferents espais de creació d'elements visuals i textuais juntament amb el professorat LGTBQ+, quedant recollides aquestes experiències: el narrar-se verbalment i simbòlica, en una gravadora de veu, fotografies i la relatoria gràfica. (Dibuixos a manera de quadern de camp que ens permeten treballar amb les formes corporals alhora que salvaguardar la confidencialitat).

Aquesta tècnica transversaliza la metodologia investigadora d'Investigació-Acció Participativa, que al costat de la investigació basada en les arts forma el que es coneix com *artnografia*.

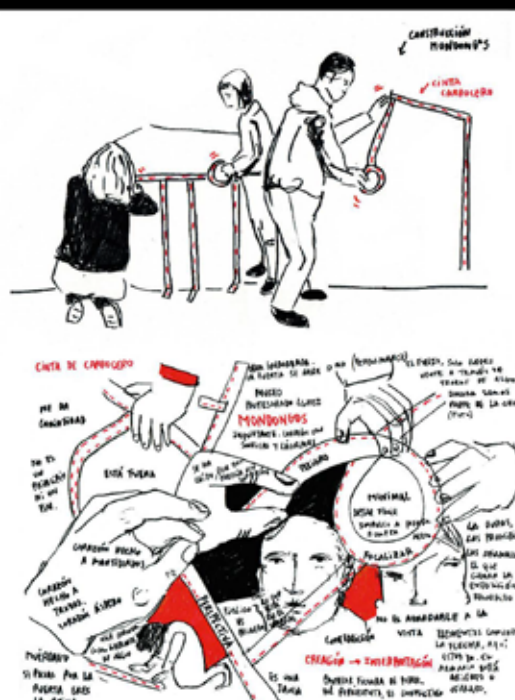
A partir d'aquesta seqüència de la relatoria gràfica donarem compte del procés metodològic dels grups focals (etnografia)

1. 6/3/1 per parelles en 6 minuts (cadascú) contar qui sóc com a professor LGTBIQ+, canvi de parella ara en 3 minuts, canvi de parella ara en 1 minut.

2. Després cadascú escriu un resum sobre ell mateix. Qui sóc com a profe LGTBIQ+.

3. Creació de monstres: amb un rotll de cinta de carrosser construir una peça que narri quelcom del que han contactat. Escriure una experiència positiva i una altra negativa vinculada amb qualcuna de les peces. Passeig pel museu de les experiències del professorat LGTBIQ+. Lectura de peces.

4. Pensar amb quines categories d'anàlisis.

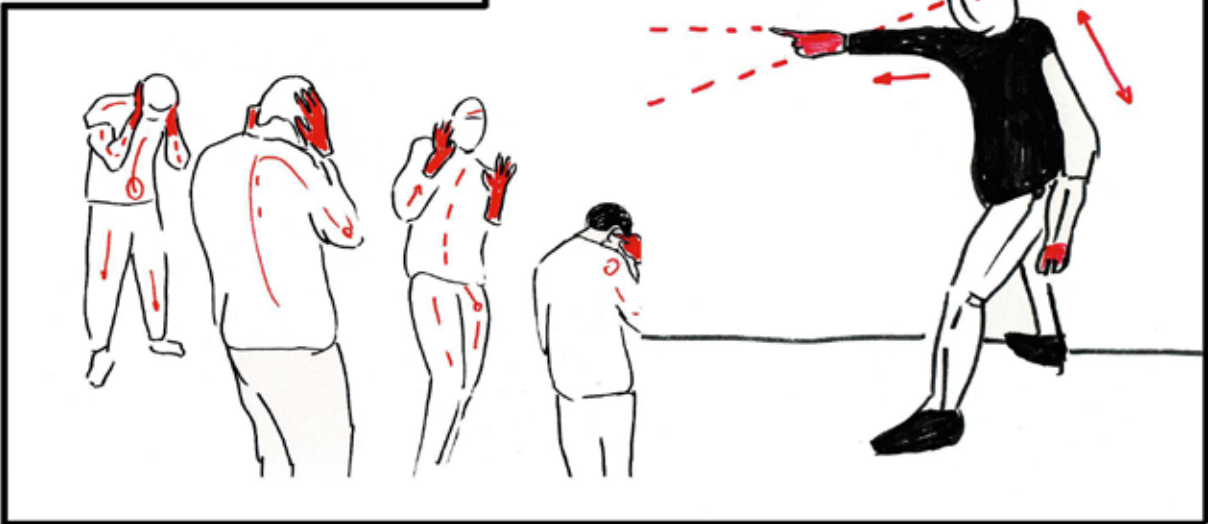
5. Joc de distensió.

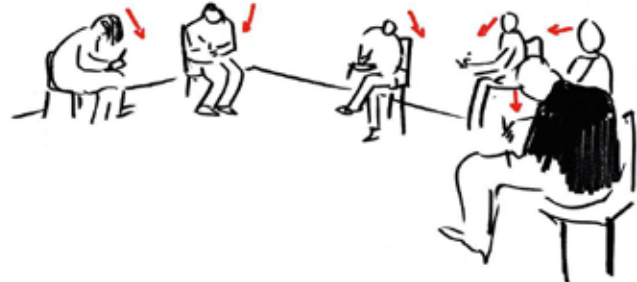
6.1. Estàtues de pors i lectura de les estàtues. Narratives.

6. Imatge de la paraula / Pors.

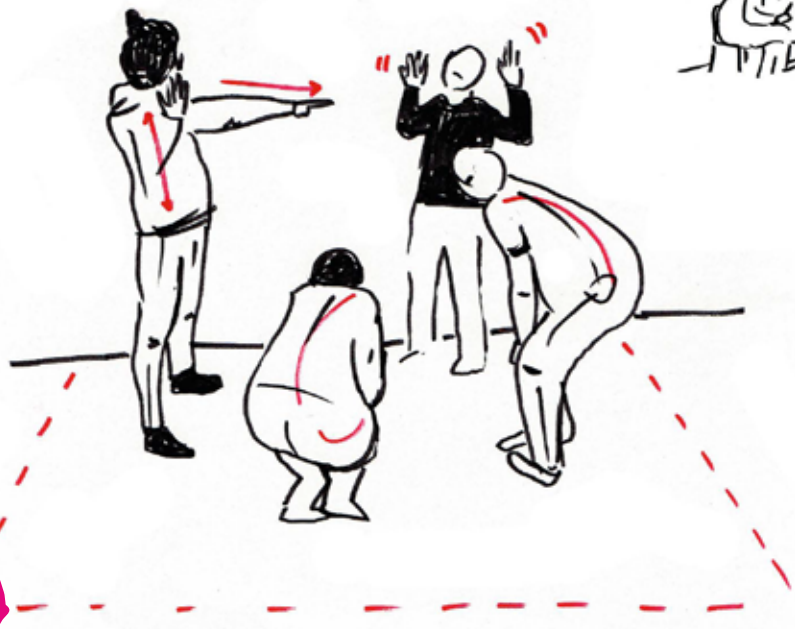

6.2. Creació d'una simulació (lectura des de de fora)

7. Escripció d'un poema de les meves pors com a professorat LGTBIQ+ i estratègies.

8. TANCAMENT.

RESULTATS DE L'ANÀLISIS QUANTITATIVA [ENQUESTES]

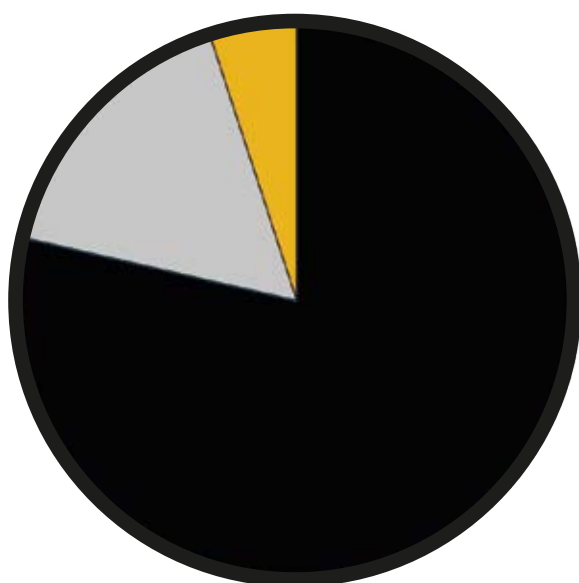
A continuació es presenten els resultats relatius a l'anàlisi de les respostes obtingudes a través del qüestionari en línia. Cal assenyalar, que es tracta de l'única eina que s'ha aplicat en població general independentment de la seva orientació sexual i/o identitat de gènere, per la qual cosa l'únic requisit per al cribratge ha estat que fossin docents, de qualsevol nivell educatiu i que haguessin exercit professionalment en els últims 5 anys en el territori de les Illes Balears.

Per a iniciar l'anàlisi cal definir la mostra sobre la qual s'ha aplicat el qüestionari, que en aquest cas ha estat respost per 154 persones validades, ja que s'han descartat algunes respostes per falta de coherència o respostes incompletes.

Respecte a les limitacions de l'aplicació de l'enquesta, ressenyem que malgrat intentar analitzar les dades desagregades per gènere, illes, edat, etc., han estat pocs els resultats estadísticament significatius que s'han pogut extreure ja que en un sentit o un altre la mostra no recollia la suficient informació, quantitat o diversitat per a ser vàlida. En el cas de la desagregació de dades per gènere, tant la mostra d'homes cis com la de persones no binàries representaven un 15,6% i un 5,2% respecte al de dones cis amb un 79,2%, la qual cosa en números representa 24 homes cis enfront de 122 dones cis, i tenint en compte que ja parlem de mostres relativament petites, fer generalitzacions extrapolables a la realitat social no seria estadísticament correcte.

Malgrat això s'han processat les dades desagregades per gènere, illa i edat, i en aquells casos en els quals s'ha obtingut significança s'ha ressaltat, i en aquells casos en els quals ha semblat rellevant encara que no fos estadísticament significatiu també s'ha explicat en pàgines posteriors.

De les 154 respostes validades, segons la seva identitat de gènere, un 79,2% són dones cissexuals, un 15,6% homes cissexuals i un 5,2% persones no binàries, la qual cosa ens porta a plantejar-nos el qüestionament que el professorat trans* fa del propi binarisme de gènere, ja que no ha participat ningú que s'identifiqui com a home o dona trans*.

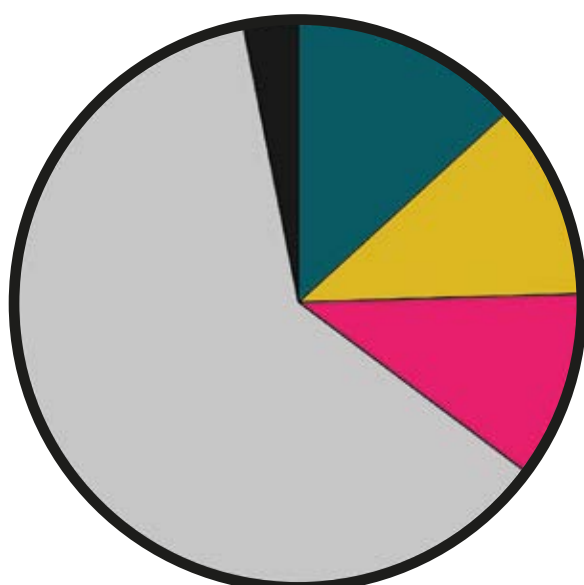
IDENTITAT DE GÈNERE

DONA CIS 79'2%

HOME CIS 15'6%

NO BINÀRIA 5'2%

En relació a l'orientació sexual de les persones participants, majoritàriament han respost persones que s'autodefineixen com a heterosexuales (62,3%) mentre que gais i lesbianes representen el 10,4% i el 12,3% respectivament. Resulta destacable la participació de persones bisexuals (11%). Mentre que un 3,9% tenen una altra orientació sexual.

ORIENTACIÓ SEXUAL

LESBIANA 12'3%

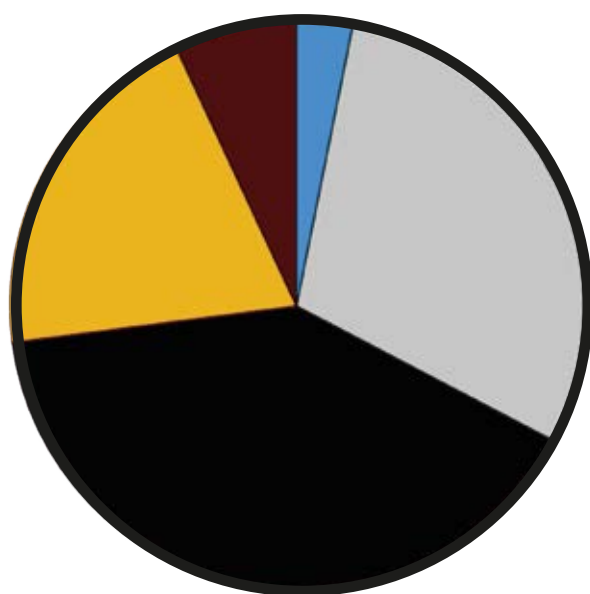
GAY 10'4%

BISEXUAL 11%

HETEROSEXUAL 62'3%

ALTRA 3'9%

Respecte a l'edat de les persones participants, tractant-se d'un qüestionari dirigit a professionals de l'àmbit educatiu se centra en la segona edat, amb els rangs majoritaris de 35 a 44 anys (39,6%) i de 25 a 34 anys (29,9%). A continuació el rang de 45 a 54 anys (20,1%), mentre que els rangs de 18 a 24 i 55 a 64 representen el 3,2% i el 6,5% respectivament.

RANG EDAT

18-24 ANYS / 3'2%

25-34 ANYS / 29'9%

35-44 ANYS / 39'6%

45-54 ANYS / 20'1%

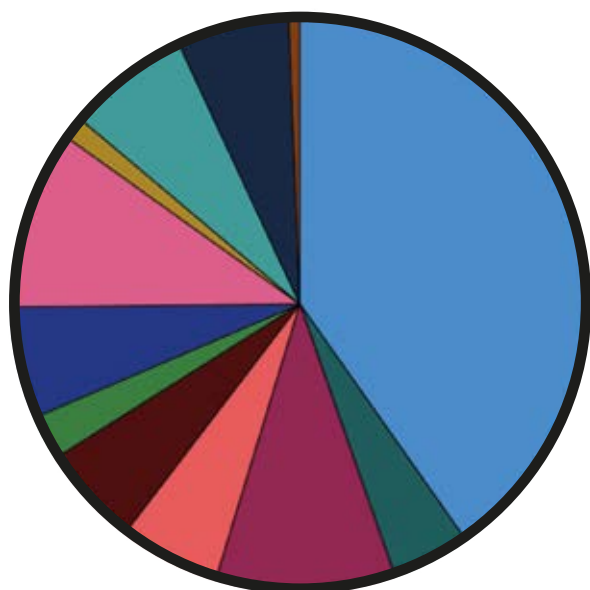
55-64 ANYS / 6'5%

En aquest mateix sentit, el nivell formatiu de la mostra és molt elevat a causa del grau de professionalització, tenint un 57,1% estudis superiors i un 41,6% màster i/o doctorat.

De les 154 persones, 112 (72,7%) provenen de la nostra comunitat autònoma, 41 (26,6%) venen d'una altra comunitat autònoma i tan sols 1 (0,6%) persona és d'un altre país. Si aprofundim en el lloc de residència veiem com el 66,9% de la mostra viu a Mallorca, seguit del 20,8% a Menorca, el 7,1% a Eivissa i finalment un 5,2% a Formentera. Pel que s'han recollit respostes de docents de tota la comunitat autònoma.

Posant l'accent principalment en l'impacte que tenen les zones rurals per al desenvolupament de les persones LGTBI, en el cas de l'illa de Mallorca s'han desagregat les dades de procedència diferenciats entre Palma (29,2%) i Part Forana (37,7%), mentre que l'altre 33,1% viuen en una de les altres illes desglossades en el paràgraf anterior.

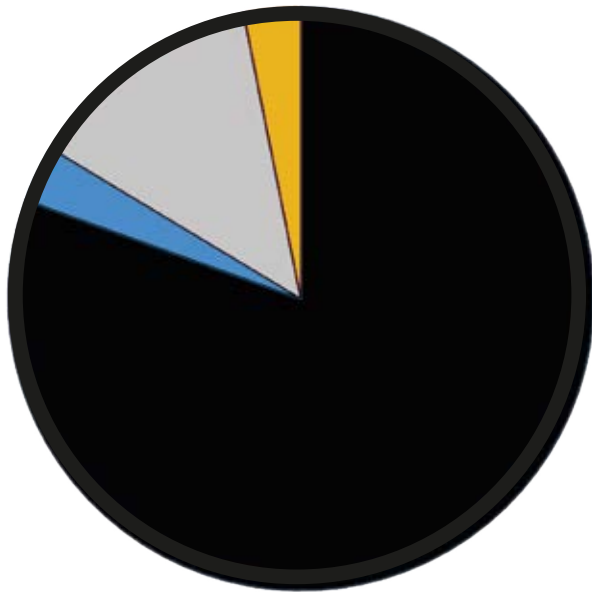
El 98,1% de la mostra treballa actualment com a docent, mentre que un 1,9% no treballa actualment, però sí ha exercit en els últims 5 anys. D'aquests, el 39% treballa a Palma, mentre que un 28,5% treballa en la Part Forana. Respecte a l'illa de Menorca, un 10,4% treballen en la zona de Llevant, un 6,5% en la zona de Ponent, i finalment un 1,9% en la zona Centre i Migjorn. Un 7,1% a Eivissa i un 6,5% a Formentera.

A QUINA ZONA O COMARCA TREBALLE

MALLORCA -Palma	MENORCA -Ponent
MALLORCA -Serra de Tramuntana	MENORCA -Llevant
MALLORCA -Raiguer	MENORCA -Centre
MALLORCA -Pla de Mallorca	MENORCA -Migjorn
MALLORCA -Llevant	IBIZA
MALLORCA -Migjorn	FORMENTERA

La major part de la mostra treballa en centres educatius públics (79,9%) respecte als concertats (13,6%) i els privats (3,2%) el que resulta una dada rellevant no només pel grau de participació, si no també per les respostes respecte de si es perceben diferències respecte de les persones LGTBI dels centres públics als privats. Un 3,2% de les respostes són de persones formadores que treballen en en l'àmbit de l'educació no formal.

TIPOLOGIA DE CENTRE

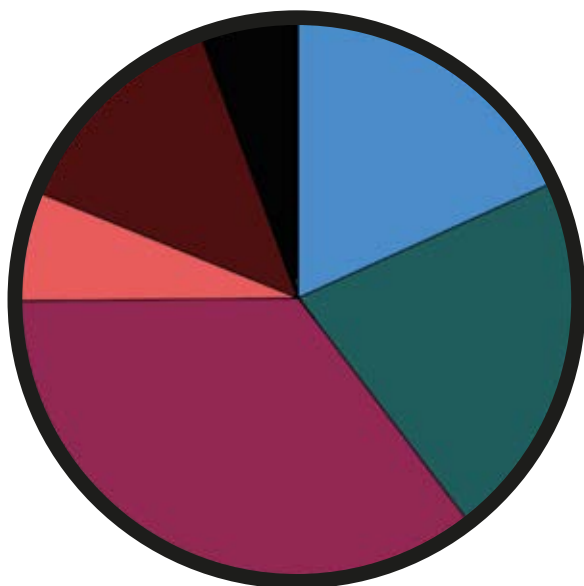
PÚBLIC 79'9%

PRIVAT 3'2%

CONCERTAT 13'6%

ED. NO FORMAL 3'2%

La majoria de docents (93,5%) no ocupen càrrecs en el seu centre educatiu, de la mateixa manera que la meitat de la mostra (49,4%) és funcionariat (plaça fixa), mentre que un 30,5% realitza interinatge i un 20,1% no treballa a centres públics.

NIVELL EDUCATIU en el qual exerceixes la docència

INFANTIL 18'8%

FP 13'6%

PRIMÀRIA 22'1%

ALTRA 2'6%

SECUNDÀRIA 36'4%

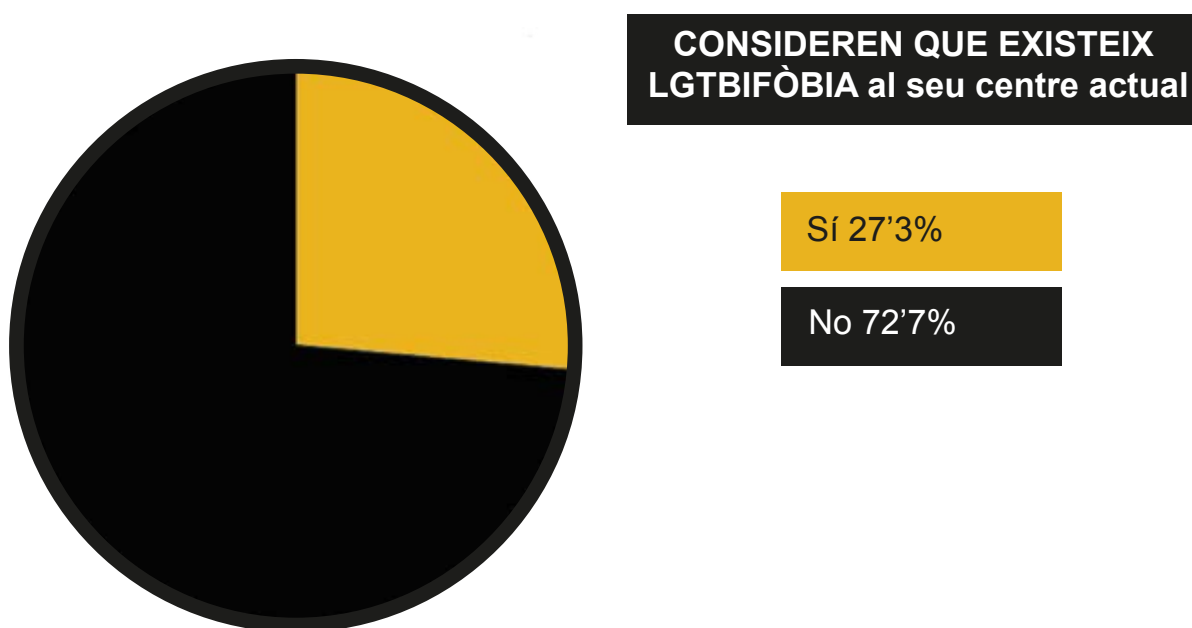
BACHILLERAT 6'5%

Gran part de les persones participants tenen una àmplia experiència com a docents, amb més de 5 anys d'experiència (71,4%), així com una rotació en més d'1 centre educatiu (81,2%).

Al total de la mostra se li ha demanat “Creus que és important que el professorat LGTBI surti de l'armari i es visibilitzi dins dels centres educatius”,

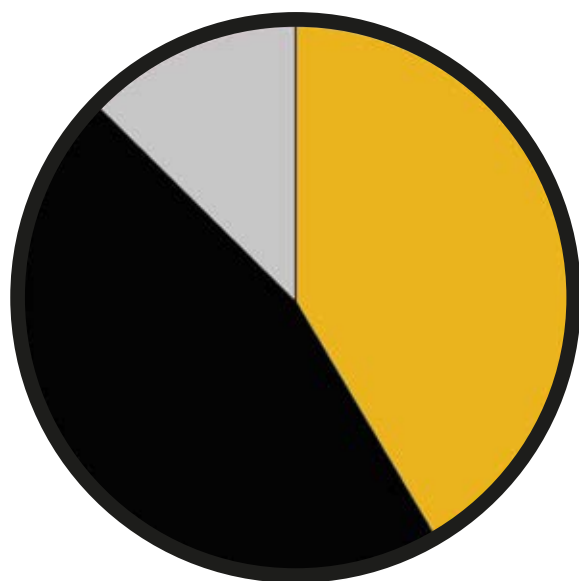
al que el 93,5% ha respost que sí que li sembla important. En contraposició a aquesta resposta unànime cal assenyalar que respecte a la pregunta “Consideres que existeix LGTBIfòbia en el teu centre actual” un terç de la mostra considera que sí (27,3%) front del 72,7% que considera que no, percentatge que s'incrementa en demanar “Consideres que existeix LGTBIfòbia en el centre anterior” amb un 41,6% de respostes afirmatives, produint-se un increment de gairebé 15 punts de diferència, ja que en moltes ocasions resulta més senzill visibilitzar/denunciar les situacions de discriminació i violència quan la persona no es troba immersa en el sistema. El que situa que la visibilitat del professorat LGBTI pot comportar una exposició a la violència i/o discriminació en el seu lloc de treball.

En correlació a les dues preguntes anteriors, si les analitzam segons l'edat de les persones participants, podem observar que les persones de més de 35 anys punten més alt en ambdues qüestions, per la qual cosa es podria intuir que tenen una major detecció de la LGTBIfòbia en els seus centres.

Centrant-nos en les respostes del professorat que s'identifica com a LGBTI (39,6%), el 80,3% diu visibilitzar obertament la seva orientació sexual i/o identitat de gènere amb la resta de docents del claustre, un 63,9% es visibilitza amb l'alumnat i un 50,8% es visibilitza amb les famílies, per la qual cosa es mostra una clara tendència visibilitzar-se

excepte per a l'alumnat i les famílies. Resulta peculiar que pràcticament el 40% del professorat LGTBI no tenguí el context segur i les eines per a visibilitzar-se amb el seu alumnat, en el seu lloc de treball.

LGTBIFÒBIA en el centre educatiu anterior

Sí 41'6%

No 46'8%

NO TENC EXPERIÈNCIA
ANTERIOR 11'7%

Segons la seva edat podem veure que existeixen diferències, el professorat major de 35 anys creu en major mesura que és útil visibilitzar-se com a docents LGTBI, mentre que és el professorat de menys de 35 anys el que més es visibilitza com a una pràctica docent pedagògica.

De la mateixa manera cal assenyalar que s'ha detectat correlació entre identificar-se com a docents LGTBI i la detecció de l'LGTBIfobia, essent el professorat no-LGTBI el que puntua per damunt en aquesta detecció. Aquesta és una dada relativa i que necessita de major aprofundiment, però a manera d'hipòtesi podríem llançar que el professorat LGTBI ha naturalitzat a través de les seves pròpies vivències la violència i LGTBIfobia com una estratègia de supervivència, per la qual cosa pot ser susceptible de no detectar la violència més simbòlica, no obstant això, per a fer afirmacions seria necessari un major contrast i una mostra més delimitada.

“Has estat testimoni d'alguna situació LGTBIfòbia dins de l'àmbit educatiu?” pràcticament la meitat (43,5%) del professorat participant ha viscut o ha estat testimoni d'alguna situació LGTBIfòbia, i d'aquests el 53% afirma que va haver-hi una resposta per part de la institució educativa, mentre que el 33,3% opina que no i un 13,6% ho desconeix.

Si desgregam les dades, en aquell professorat que s'ha identificat com a LGTBI podem observar que el 27'87% ha sofert situacions de discriminació i LGTBIfòbia cap a la seva pròpia persona ("cap a ella mateixa"), la qual cosa representaria 1 de cada 3 profes LGTBI. Especialment aquestes situacions LGTBIfòbia responen que procedeixen de l'alumnat i el claustre, i únicament en un cas per part de la direcció del centre i d'una família.

Davant la pregunta de "Per part de qui consideres que és més probable que el professorat LGTBI sofreixi discriminació?" s'observa una polarització en les respostes que assenyalen a les famílies (46,8%) i a la resta del professorat (40,3%) mentre que el 13% opina que aquesta discriminació podria partir de l'alumnat. Això pot respondre al poder que ostenta el personal docent respecte de l'alumnat, especialment a l'aula/-classe, encara que també a la por de la nebulosa de les famílies com una "alteritat" que genera por, especialment al professorat LGTBI.

Aprofundint en l'LGTBIfòbia i els espais segurs al voltant de l'àmbit educatiu, davant la pregunta "Consideres que existeixen diferències respecte a la inclusió del professorat LGTBI entre l'àmbit públic i privat?" 100 de les 154 persones consideren que "Sí, l'àmbit públic és més inclusiu" mentre que les altres 54 opinen que "No, no hi ha diferència", no obstant això no s'ha obtingut ni una sola resposta a la categoria "Sí, l'àmbit privat és més inclusiu" el que ens duu de manera simbòlica a la necessitat de reforçar l'educació pública i laica com a eix d'inclusió de les realitats LGTBI i pràctiques docents en matèria de diversitat sexual i de gènere o pedagogies queer.

Passant a explorar les eines pedagògiques en matèria de Diversitat Sexual i de Gènere, en demanar-li al professorat si creuen que visibilitzar-se com a persona LGTBI pot ser una eina pedagògica, existeix unanimitat amb un 94,8% de respostes afirmatives. No obstant això, es redueixen les respostes en demanar "Utilitzes la visibilitat com una eina pedagògica?" amb un 75,3% afirmatiu, aquesta baixada pot explicar-se que el 60% de les persones participants s'identifiquen com a heterossexuals, per la qual cosa segurament la pregunta s'hauria d'haver plantejat exclusivament al professorat LGTBI com a proposta de millora metodològica de la recerca.

Quant a la visibilitat, en demanar al professorat LGTBI el motiu pel qual no es visibilitza, alguns/as s'aferren a la qüestió de "la vida privada" mentre que unes altres ho centren en una qüestió de confiança i espai segur o fins i tot de por i vergonya per les reaccions que es puguin produir en el centre educatiu. No obstant això, en demanar al professorat en general quines consideren que són les causes de la no-visibilitat, en la seva gran majoria responen fent al·lusió a la por, la discriminació o la pressió social, quedant per darrere el que poden pensar/dir les famílies o les reaccions de rebuig. Cal destacar que entre el professorat cis-hetero s'assenyala de manera recurrent que això forma part de la vida privada o fins i tot que "no és necessari anar airejant amb qui et fiques al llit" mostrant una clara falta de sensibilitat sobre les implicacions socials, laborals i personals que suposa ser docent LGTBI.

En demanar si "Incorpores la DSG en la teva pràctica docent diària?" el 84,4% respon de manera afirmativa front del 15,6%. Mentre que si "Consideres que tens suficients eines per a abordar la DSG a l'aula?" el 74,7% considera que no té les suficients eines, front del 25,3% que planteja que sí, el que es corrobora quan responen a la pregunta "Has rebut formació en DSG?" al que el 48,1% del professorat participant respon que no ha rebut formació. A més un 90,3% considera que la formació rebuda (o no) és insuficient, xifra que es contraposa amb el 98,7% que consideren que és necessària la formació en Diversitat Sexual i de Gènere.

Resulta preocupant, tenint en compte que les persones LGTBI es troben en tots els espais educatius, que el 59,1% del professorat no consideri tenir la formació necessària per a treballar amb alumnat LGTBI, pràcticament el 6 de cada 10 docents.

T'identifiques com a persona LGTBI

		VIGOR	DEDICACIÓ	ABSORCIÓ	UWES TOTAL
SÍ	MITJANA	23,3279	25,9180	27,7541	77,0000
	N	61	61	61	61
	Desv. Desviació	4,55237	4,22412	4,83272	12,56715
NO	MITJANA	24,1183	26,0860	28,7527	78,9570
	N	93	93	93	93
	Desv. Desviació	3,83873	3,65244	4,27748	10,56544
TOTAL	MITJANA	23,8052	26,0195	28,3571	78,1818
	N	154	154	154	154
	Desv. Desviació	4,13984	3,87631	4,51675	11,40087

Respecte al coneixement, difusió i informació amb la qual compta el professorat respecte dels protocols i normativa específica, el 39,6% reconeix no saber de l'existència de la llei 8/2016, del 30 de maig, per a garantir els drets de Lesbianes, Gais, Trans*, Bisexuals i Intersexuals i per a erradicar la LGTBfòbia.

Desagregant per illes, existeix un major coneixement de la llei 8/2016 a les illes menors, que a Mallorca.

Aquesta xifra s'augmenta si ens referim específicament al Protocol per a l'Acompanyament

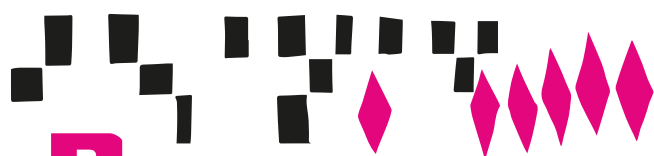
de l'Alumnat Trans* en els centres educatius de les Illes Balears, desconegut pel 46,1% del professorat participant. Xifra que es contraresta davant la pregunta de "S'ha aplicat alguna vegada aquest protocol en el centre en el que treballes?", al que el 32,5% ha assenyalat que sí s'ha aplicat en el seu centre, la qual cosa suposa un terç de la mostra enquestada.

El professorat de menys de 35 anys diu conèixer que s'ha aplicat el Protocol

d'Acompanyament a l'alumnat Trans*, així com el Protocol de Prevenció i actuació davant l'assetjament escolar en major mesura que el professorat de més de 35 anys.

Si comparam el coneixement del Protocol d'Acompanyament Trans* i el de Prevenció, Detecció i Intervenció de l'Assetjament Escolar de les Illes Balears observem clares diferències, ja que un 77,3% de la mostra afirma conèixer-lo, front del 53,9% del protocol trans*, per la qual cosa s'aprecia una diferència de 23 punts, i és una de les qüestions en les quals s'aprofundirà en les conclusions, respecte de les pràctiques d'informació i difusió del protocol d'assetjament escolar i el d'acompanyament a l'alumnat trans*.

Finalment, se li ha demanat al professorat si “Coneixes el Pla de Diversitat Sexual i de Gènere, Coeducació i Diversitat Familiar de la Conselleria?” i la resposta ha estat dividida al 50% entre les participants que sí que diuen conèixer-lo i les que no.

R

RESULTATS DE L'ANÀLISI QUALITATIVA

ETNOGRAFIES DES DE LES ARTS [ENTREVISTES I GRUPS FOCALS]

L'ARBRE DE NODES

1. Visibilitat
 - a. Sortida de l'armari
 - b. L'adolescència del professorat LGTBQ+
 - c. Docents LGTBQ+
- I. In/visibilitat com a in/existència
- II. In/visibilitat en relació al reconeixement
- III. Visibilitat com a estratègia política/ Visibilitat com a resistència

- IV. In/visibilitat com a violència
- V. In/visibilitat com a indiferència
- VI. Dicotomia centre públic/centre privat-concertat
- d. Ser referent

2. Pors

- a. Por a la in/visibilitat
- I. Por al outing o desarmarització forçosa
- II. Por de sofrir LGTBIfòbia per ser visible
- III. Por de repercussions negatives per dur a terme una pedagogia queer
- IV. Por de fallar com a referent LGTBQ+
- b. Qüestionament de la pròpia autoritat: no reconeixement
- c. Qüestionament de la pròpia por

3. LGTBIfòbia

- a. Espai segur
- b. LGTBIfòbia que exerceix l'alumnat
- c. LGTBIfòbia que exerceix el professorat
- d. LGTBIfòbia que exerceixen les famílies
- e. LGTBIfòbia cap a elli mateixi

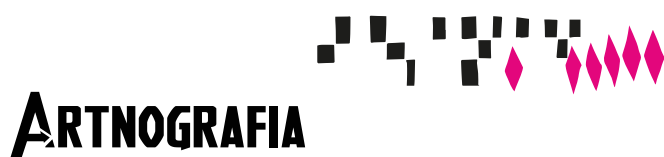
4. Estratègies elaborades pel professorat LGTBQ+

- a. Amb l'alumnat
- I. Visibilitat
- II. Ocultació com a estratègia d'autoprotecció
- III. Experiència pròpia com a eina pedagògica
- IV. Caixa d'eines
- V. Entre l'alumnat
- VI. Davant discriminació
- b. En el centre
- I. Visibilitat
- II. Capa d'invisibilitat o agafar distància

III. Agent de coeducació/Formació

IV. Vincles/Xarxa

- V. El mateix centre educatiu
 - VI. Espai segur
 - c. Material pedagògic
 - I. Treballar amb les absències i el dubte
 - II. Arts: literatura, audiovisuals i pràctiques teatrals
5. Necessitats

A l'hora d'elaborar l'anàlisi quantitativa, en aquesta continuació de la investigació Claustres sense armaris s'ha apostat per tractar d'establir un diàleg entre les diferents experiències recollides per les persones participants tant en les entrevistes com en els grups focals.

En moltes de les categories d'anàlisi, aquest diàleg entre ambdues tècniques qualitatives ha permès fer una anàlisi conjunta, encara que en algunes d'elles ha estat necessari diferenciar quina anàlisi corresponia a les entrevistes i quina anàlisi al grup focal.

Això es deu al fet que, maldament les línies d'anàlisi siguin semblants, les narracions del professorat LGTBQ+ varien de manera substancial a causa dels contextos en els quals es generen aquests relats. És a dir, l'equip investigador ha considerat que no sempre es pot unificar l'anàlisi sobre aquestes experiències pel fet que el context en el qual es realitzen les entrevistes (individual, semiestructurat) i els grups focals (col·lectiu, obert a l'expressió des de la improvisació) necessita ser atès de manera específica per a entendre el relat de les persones participants.

Mostra entrevistes

Per al procés d'entrevistes, s'ha comptat amb la participació de 17

persones en total. De totes elles, 7 havien participat prèviament en els grups focals, i cap va participar en el procés de recerca de l'any anterior. Totes elles es van oferir voluntàriament a participar en una entrevista individual semiestructurada, amb la finalitat d'aprofundir en la seva experiència com a docent LGTBQ+.

Entre les persones participants, 11 residien a Mallorca, 3 a Menorca, 2 a Formentera i 1 persona a Eivissa. Respecte a la seva identitat de gènere, 8 s'identifiquen com a homes cis, 7 com a dones cis, 1 com a home trans i 1 com a persona no binària. Finalment, respecte a l'orientació sexual, 4 s'identifiquen com a lesbianes, 4 com a bisexuals, 8 coma gais i 1 com a bollera.

■ Mostra grups focals

Els grups focals s'han realitzat a Mallorca, Menorca i Formentera (incloent aquesta última al professorat d'Eivissa). El nombre de participants ha estat un total de vint, repartides en grups de 8, 5 i 7 respectivament. El perfil del professorat ha estat molt variat en relació als diferents cicles de l'educació: primària, secundària, F.P. superiors i universitat. Les condicions laborals dels mateixos també ha variat. Ha participat professorat amb plaça fixa en centre, amb càrrecs en l'equip de direcció, interins, centres públics, concertats religiosos i pertanyents a l'educació no formal. Aquest professorat s'ha identificat com a lesbiana, bisexual, gai, marica, bollera, trans, no binari i dissident, per aquesta raó s'ha optat per les sigles LGTBQ+ quan ens referim al professorat participant, i el LGTBIQ+ quan ens referim a la comunitat pròpiament dita.

Per a protegir l'anonimat de les participants els noms propis que apareixen són ficticis. A més, el material que estava manuscrit l'hem transcrit també amb l'ànim de preservar l'anonimat.

Visibilitat

Sortida de l'armari

Entrevistes

Un concepte que per a les persones LGTBI+ i/o queer està directament relacionat amb la visibilitat de les seves pròpies identitats és el de “sortida de l'armari”, entenent-se com estar “fora de l'armari” el propi acte de visibilització d'unes identitats, pràctiques i formes d'expressió de gènere que s'emmarquen fora de la cisheteronormativitat.

Com que un dels eixos principals d'anàlisi d'aquesta investigació és la visibilitat (o no) de les persones docents LGTBQ+ en els centres educatius, en les entrevistes realitzades es va convidar a les persones a reflexionar sobre què significava per a elles aquest “estar fora de l'armari”. La finalitat és tractar de definir, sobre la base de la percepció de cada persona, què significa estar fora de l'armari com a professorat LGTBQ+.

Moltes de les persones es refereixen a l'acte de sortida de l'armari com un procés que, com a persones LGTBQ+, es repeteix al llarg del temps i en diferents contextos: “estás continuamente saliendo del armario. Cuando estás fuera es una constante salir del armario, continuamente, sí, sí”. Aquest acte etern a vegades pot ser entès com gairebé una obligació a un cert grau d'exposició que a vegades les persones no estan preparades per a assumir: “(...) porque parece que estamos como condenados a confesarlo; es como esa confesión que yo he intentado evitar a toda costa”.

En aquest sentit, podem subjectar-nos en la idea de presumpció d'heterosexualitat que esmenta Adrienne Rich (1980), amb la qual tracta d'explicar que, per regla general, socialment s'assumeix que totes les persones són heterosexuales i cisgènere: “Para mí es siempre corregir cuando se da por sentado que soy

heterosexual, siempre. Hacer visible que esta heteronorma en la que vivimos se da por supuesto siempre". És per això que es generen situacions en les quals les persones LGTBI+ han d'exposar les seves identitats en espais i contextos en els quals no sempre se senten segures.

Aquest tipus de situacions, en alguns casos, deriven en una sèrie de conflictes que duen a les persones LGTBI a decidir no visibilitzar-se o fer-ho parcialment amb la condició d'evitar aquests conflictes. Així, s'origina una percepció de que existeix una diferència entre la vida privada i la vida laboral (entesa com l'entorn del centre educatiu). Es genera així una espècie de doble vida amb la finalitat d'ocultar qui ets quan no sents la seguretat per a visibilitzar-te com a docent LGTBQ+: "Estar fora de de s'armari jo crec que és ser tu en tots els contextos sense cap sentiment ni de por en es rebuig, ni d'haver de pretendre o d'actuar" / "supongo que es no tener que estar escondiéndote" / "Actuar sense en cap moment amagar sa meva identitat, o sa meva orientació" / "No haver d'aparentar, sobretot, no? Perquè també el aparentar, el que no se n'adonin, el que no es noti... Bueno, portar una corassa, no? Portar un escut, portar una protecció".

Com podem comprovar amb aquesta darrera afirmació, aquesta estratègia d'ocultació és, al seu torn, una estratègia d'autoprotecció, en la qual la decisió de no sortir de l'armari, de no visibilitzar-se, suposa una manera d'evitar possibles situacions de discriminació a les quals les persones no desitgen exposar-se:

"(...) mi núcleo de trabajo, quiero que sea trabajo y mi vida personal, mi vida personal. Viví una mala situación en el centro y eso ha hecho que me cierre más (...) no quiero tener relación en mi centro actual, o sea quiero cerrar mi vida personal al máximo."

Pel seu costat, aquesta percepció que existeix una necessitat constant per haver d'aclarir l'orientació sexual i/o la identitat de gènere, comporta que és en allò quotidià, en els diferents contextos de cada persona, on és necessari visibilitzar-se per a fugir de l'ocultació i la reproducció de la sensació de tenir una doble vida.

Bueno, per a mi es fer visible que la meva vida quotidiana, les meues

relacions afectives o sexuals, no son heterosexuales, no estan dins de l'heteronormativitat. I m'agrada dir-ho i que sigui com una cosa més de les que formen part de mi, en el vincle que puc tindre jo amb l'alumnat.

Per a això, en moltes ocasions, les persones docents entenen també la visibilitat com una estratègia per a aconseguir l'acceptació social, per a naturalitzar les seves identitats dins del sistema normatiu, i ocupar l'espai públic (laboral) que no els pertany com a persones LGTBQ+:

“Pues para mi salir del armario es llevar de manera natural digamos ¿no? Pues mi orientación sexual”, “Yo creo que fuera del armario significa poder hablar con naturalidad de todos los aspectos tuyos privados en ámbitos que normalmente pues... No son de esto... De hablar en público de todo lo privado con naturalidad.” “Aceptarte tal y como eres, y tampoco que te dé vergüenza que la gente lo sepa.”, “Per jo estar fora de s'armari, implica viure amb naturalitat sa meva orientació”

■ Grups focals

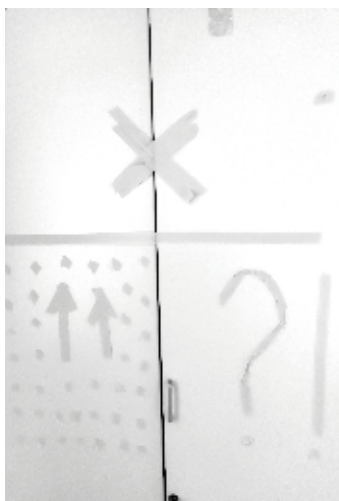
Els grups focals en què se centra la recerca tenen caràcter presencial i local: apel·la directament al professorat resident en cadascuna de les Illes Balears. Aquesta característica facilita la possibilitat de la trobada en un mateix espai-temps amb persones desconegudes que comparteixen vivències relacionades amb l'experiència LGTB en el pla professional docent. Per això, l'acció mateixa d'estar aquí compartint és en ella mateixa una acció performativa de sortida d'armari.

Això condiona els materials recopilats ja que el perfil dels assistents és, en la seva majoria: i) professorat visible en el seu centre de treball (professors amb plaça fixa), ii) professorat interí de l'educació pública visible i no visible i, finalment, iii) professorat de la concertada/privada aparentment no visible.

Quines formes hi ha de relacionar-se amb l'armari en els centres

escolars? o, què significa estar fora de l'armari com a professorat LGTBIQ+.

La relació amb l'armari genera molta contradicció, la qual està relacionada amb la idea d'existència en tant enunciació del jo, juntament amb la idea de protecció:

“Son como las dudas, las prohibiciones. Eso que te incita a abrir y salir del armario. Dudas y la afirmación. Es como que chilla”, “lo privado y lo público”, “Lo que yo veo es que es contradictorio porque por un lado de la puerta hay mucha pregunta, duda, afirmación; pero por otro lado hay como un impulso para querer romper algo, salir. Pero ninguna de las dos está como... No hay unión y por eso al final acaba cerrado”, “Desnúdate”

L'armari funciona com a metàfora de les vivències del professorat en els centres educatius i aquells llocs considerats com a vida pública o privada, divisió que, en el cas del professorat LGTBIQ+, és molt difícil d'establir. Això els porta a traçar línies provisionals entre la vida privada, la pública i la quotidiana.

Els diferents espais que ocupa allò quotidià, que fa de pont entre la noció de públic i privat, fan que es puguin desenvolupar diferents estratègies en relació a sortir o no de l'armari. Allò quotidià permet la possibilitat del continuum entre el públic i el privat, desdibuixant el binomi dicotòmic. La gran majoria de les vegades, a través de l'ús del llenguatge, trobam estratègies d'armarització i/o ocultació sense necessitat de passar per l'engany o la negació de la mateixa persona.

No obstant això, aquestes estratègies fan tenir la sensació de dur una doble vida i les persones LGTBIQ+ tendim a responsabilitzar-nos-en, sense tenir en compte la presumpció d'heterosexualitat que constantment hem d'estar rebutent. A partir d'aquestes qüestions, ens surgeix el dubte de si es pot separar allò personal d'allò professional (i/o d'allò polític). I, com apunta Barbara Smith:

La homofobia es la última de las opresiones que se menciona (...) ya que se fundamenta en la creencia de que la opresión de las lesbianas y los gays no es tan seria como otras opresiones. No es una cuestión política sino un asunto privado (1990, p.226).

En la concepció mateixa del que s'entén per la sortida de l'armari trobam diferents punts de vista per al professorat LGTBIQ+: des d'una cosa natural i normal, a quelcom que no es pot dissimular o fins i tot que pot ser entès com a una cosa abjecta. A continuació, enunciam les diferents experiències al nostre entendre més destacades:

Fer pública la diversitat sexual del professorat sense el seu consentiment, Outing. (Experiència emmarcada a un col·legi privat).

Quan es va fer pública la meva identitat bollera al meu antic centre de treball, sense que fos jo qui decidís fer-ho (...) Quan vaig entrar a l'aula una alumna em va demanar: ¿Profe, es verdad lo que dicen de ti? ¿Eres lesbiana? Mai els havia parlat de forma evident de la meva orientació sexual (...) Vaig contestar amb il·lusió i por. Les reaccions van ser moltes i molt diverses, algunes em van emocionar i altres em van ferir. Una alumna amb qui havia fet molt bon vincle em va mirar amb cara de decepció fins i tot una mica de rebuig i fàstic, mai més es va a tornar a apropar a mi igual; una altra, va abaixar el cap i es va posar a plorar.

El fet de no haver-se visibilitzat i rebre la violència d'una desarmarització imposada pot fer aparèixer sentiments en relació a la narrativa de l'engany per part de l'alumnat, familiars i/o professorat. Narrativa que ha estat àmpliament desenvolupada per Julia Serano:

Por ejemplo, un hombre gay puede “pasar” como hetero, o una persona morena considerada de color, puede “pasar” por blanca. (...) De cualquier manera, lo único que permanece consistente es que la palabra “pasar” se utiliza para desviar la culpa lejos de los prejuicios del grupo mayoritario y arrojarla sobre los presuntos motivos y acciones de las personas de la minoría (lo que explica por qué las personas que “pasan” a menudo son acusadas de “engaño” o “infiltración” si alguna vez alguien se llega a enterar).(2016,p.16)

Novament, la cisheterosexualitat obligatòria que es manifesta culturalment en el fet de la presumpció de cisheterosexualitat genera una jerarquia entre les persones cisheterosexuals i les que no ho són. L'engany es manifesta en forma de traïció i la responsabilitat recau sobre el cos diferent que ha d'enunciar-se a través dels actes de la parla en un bucle que genera molts conflictes, com veurem més endavant, en el jo docent LGBTQ+. Aquest jo és múltiple i canviant, a la vegada que irreductible a una sola condició/característica.

“La visibilidad es algo complicado. ¿Es alguien visible cuando puedes señalarla en medio de una multitud, o cuando puedes entender cómo siente esa persona su vida?” Stacey D'Erasmus (2004).

D'altra banda, veiem repetides estratègies de visibilització a través de la normalització i/o naturalització de portar la quotidianitat familiar (amb model de família nuclear) al centre educatiu i el seu efecte positiu.

Les conté que yo estaba casada con una mujer y que tenía una hija (...), se mostraron muy interesados y preocupados por las injusticias del sistema (...). Sin duda, uno de los mejores momentos en mi experiencia como docente.

Això es contraposa a altres experiències en la qual la sortida de l'armari ha estat associada a quelcom “abyecto, que incomoda escuchar” i genera respostes com

“eso es de tu vida privada”. Ens du a demanar-nos quins models de família són acceptats des de la cisheteronormativitat i quins no tant. De la mateixa manera que “muchas personas heterosexuales no se dan cuenta de que están saliendo del armario constantemente cuando hablan de su hija, su mujer o su marido, etc”, com apunta Rosa San-chís (Huerta, 2021,p.49).

Caldria assenyalar que la característica que, aparentment, es pugui dissimular el ser LGTBIQ+ té a veure amb el règim epistemològic visual i el règim de la sexualitat lligats més a pràctiques sexoafectives que a les maneres de relacionar-se de les comunitats. Quan es contempen les experiències de docents que es nomenen com bollera, marica, no-binàrie o trans, com a identitats estratègiques deslligades de les pràctiques sexuals i posant l'accent en la potència política d'alterar el sistema de la normativitat, és llavors quan apareixen narratives del tipus: "Cuando vas con el armario abierto, es decir, que se te nota...". Experiències en les quals no es pot decidir si surten o no de l'armari perquè, o bé no volen o bé no poden modificar l'ús del llenguatge ni la seva corporalitat de manera radical. És a dir, aquestes experiències afegixen una nova categoria: l'armari posat i obert. Podríem dir que la (in)visibilitat és un cos que parla, que enuncia, que existeix i construeix.

L'adolescència del professorat LGTBQ+

Ens sembla molt pertinent, abans d'abordar l'experiència com a docents LGTBQ+, apropar-nos breument a l'adolescència del professorat, és a dir, com van viure la seva experiència com a alumnat LGTBIQ+. Això es deu al fet que, sense intenció de victimitzar a les persones LGTBIQ+, aquestes experiències són en la seva majoria doloroses i condicionen la mirada actual en la seva pràctica docent.

“Es un corazón ahí hecho a martillazos”

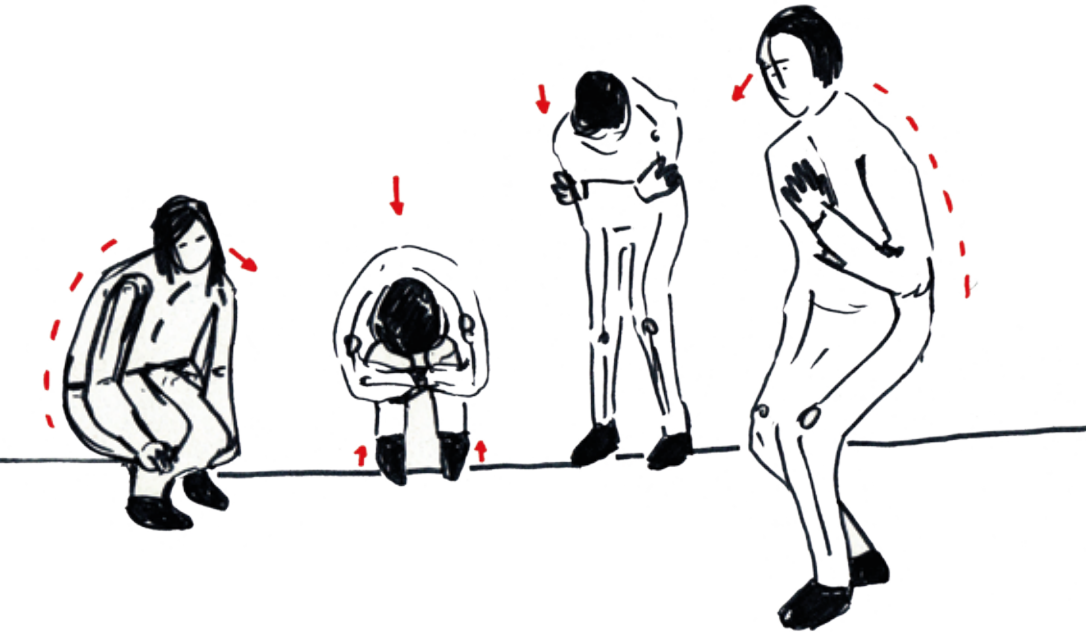
**“L'escenari que em trobo amb els adolescent
es molt més alliberador del que
recordo a la meva època”**

**“Pens que hi ha una evolució positiva desde fa
treinta anys ara”**

Esculturas realizadas a través de la técnica imagen de la palabra:
escultura individual jo com a alumne LGTBIQ+.

Lectura des de defora:

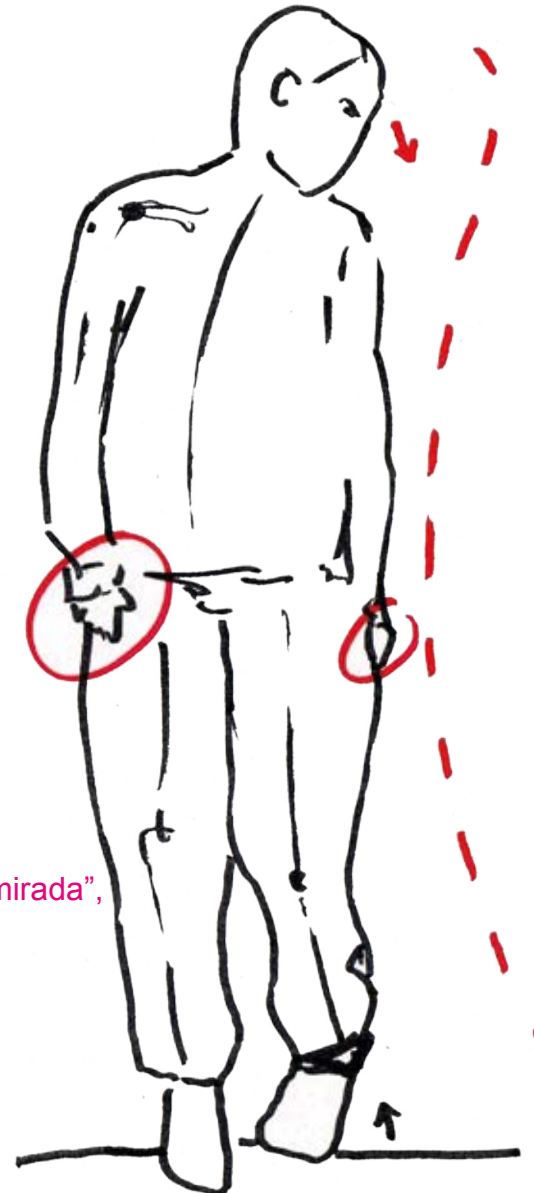
“Cerrado, nadie mira adelante, mirada al suelo. Todas las manos se usan para cubrirse. Escudo. No quiero ver. Cerrado ¿Nooo? Paralizado”, “Consciente de lo que siente, es decir, sin dudar, pero... Al exterior, intenta evitar el tema”, “Algo muy hermético”, “No hay emoción. O sí que la hay, pero está bloqueada. No sabe cómo gestionar”.

“Mucha inestabilidad”,

“Aparta la mirada”,

“Vergüenza y recelo. Está apartando la mirada”,

“Mirar detrás, el culo: ¿me han pegado algo? ¿La regla?”

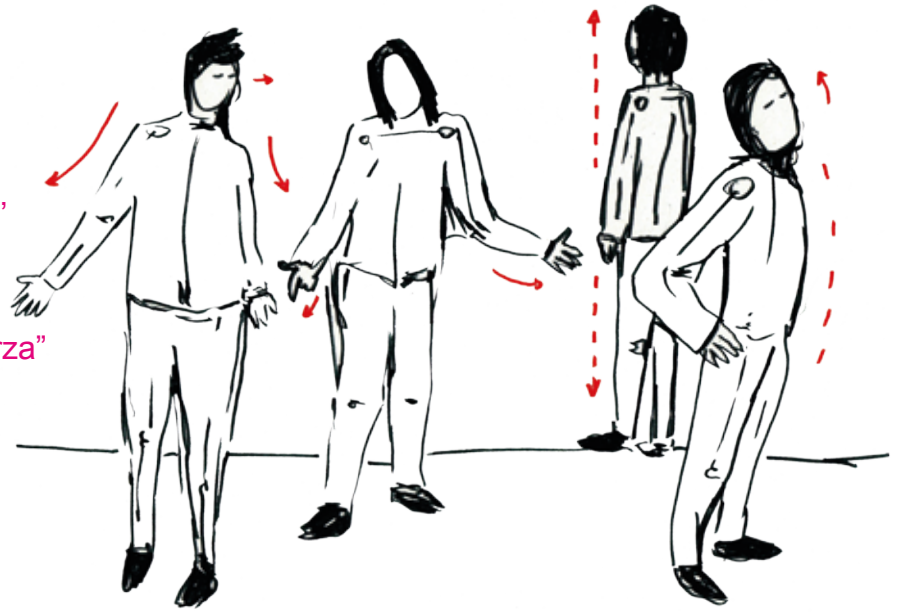

Esculturas realizadas a través de la técnica imagen de la palabra:
escultura individual jo com profe LGTBIQ+.

Lectura des de defora:

“Apertura de tórax,
mirada parece que están en coro”,
“En esta más colectivo”,

“¡Lo doy todo! ¡Sé dónde voy! Apertura Fuerza”

“Y quiere avanzar. Coge impulso. Mostrarse, que me vean bien”.

“Son la misma persona en diferentes momentos de su vida, (los miedos) te van acompañando siempre, va en tu evolución, en tu historia. El miedo no lo dejas de tener, los miedos van cambiando. Los miedos son positivos. Abrazar la vulnerabilidad.”

“Relato desde que eres pequeña, creces y te vas situando. Recibes violencia del exterior, de pequeña, de adolescente, la bollera de siempre. Decides ser referente adulto.”

“La evolución desde la infancia y el lugar donde te encuentras ahora (...) Todas estas críticas pueden bloquearte y no son capaz de tirar hacia delante. Conocer tus vulnerabilidades, abrazarlas, que no te destrocen las críticas. *Kintsugi*. Las cicatrices, entenderlas desde la lucidez. Heridas doradas.”

El fet d'haver viscut una adolescència sense referents, sense entendre què els estava ocorrent en un context d'absolut silenci i falta de representació per a poder imaginar i ser LGTBIQ+ va fer que haguessin d'anar a les palpentes trobant-se amb altres persones com elles i creant la seva jo adult a cop d'intuïció. Encara que hi ha hagut un canvi radical en les experiències d'aquestes persones des de la seva jo adolescent al seu actual jo docent que permet que com a persones LGTBIQ+ es trobin més empoderades, si bé ara saben “¡a dónde voy!”, continuen mostrant una certa inestabilitat i molts de dubtes, ja que suposen les primeres generacions (ens referim a les generacions entre els anys 70 i 90) de professorat LGTBIQ+ obertament visible sense haver tingut referents de docents LGTBIQ+ visibles. Això comporta desassossec, dubtes i cruïlles en relació al que significa ser o no ser professorat LGTBIQ+, i el que significa en la pràctica docent. Així tot “Coge impulso” i troben en la seva professió la satisfacció de poder realitzar el que els agrada i apassiona, és a dir, la docència.

Quienes nos dedicamos a la docencia sabemos que el esfuerzo por actualizarse e innovar resulta difícil y a veces es complejo, pero es necesario. (...) Necesitamos adecuar la realidad de las disidencias sexuales y de género al nuevo panorama educativo, (...) porque estamos en un momento de cambios importantes, de adecuaciones relevantes, y desde las diversidades debemos apostar por una educación inclusiva y plural, más allá de los convencionalismos, tabúes, miedos y represiones. Como nos dice Antoine de Saint-Exupéry: *Adiós- dijo el zorro- He aquí mi secreto. Es muy simple: no se ve bien sino con el corazón. Lo esencial es invisible a los ojos.* (...) Y es que las mentiras, los engaños, nos pueden llevar al desierto, si dejamos que nos pisoteen (...) Debemos avanzar con las palabras más bellas, con el trabajo bien hecho, como artesanos honrados, como docentes implicados” (Huerta, 2021,p.13).

■ Entrevistes

Atesa la dicotomia entre la vida privada i la vida laboral ja esmentada, moltes de les persones docents LGTBQ+ entrevistades senten un conflicte a l'hora d'establir si és necessari visibilitzar-se o no. Com hem vist amb anterioritat, això es deu al fet que la visibilitat implica un grau d'exposició que porta en si un risc. Per tant, el professorat decidirà quan, com i amb qui visibilitzar-se en base la seva percepció del nivell d'inseguretat que comporta el propi acte de sortir de l'armari.

D'aquesta manera, la plena visibilitat en el centre no és comú en la major part del professorat LGTB, ja que es donen situacions d'evitació depenent del context:

(...) Pero ya te digo, no siempre lo hago (visibilizarme), O sea... Sobre todo con los alumnos hago el check el primer día y tal, y luego van saliendo más o menos, pero me fuerzo a sacar el tema, me fuerzo, porque es muy fácil que de repente se diluya la cosa y no visibilizarte ¿no? El decir 'mi pareja' es muy fácil, entonces hay como un esfuerzo por visibilizarte.

Entenent l'acte de visibilització com un esforç, tal com es mostra en la cita anterior, es pot entendre que, com que allò fàcil per a la persona docent LGTBQ+ és ocultar la seva identitat amb la condició de no exposar-se a la discriminació, l'evitació es converteix també en una estratègia d'autoprotecció. En molts d'aquests casos, aquesta evitació no és una ocultació absoluta de la pròpia identitat, sinó que la visibilitat queda en mans de la voluntat de l'altre (alumnat, professorat, centre, famílies, etc.) de percebre o interessar-se per qui ets:

“Jo no li he dit als meus alumnes que sóc homosexual perquè ells ja ho perceben. Jo no els hi dic al meus nous coneguts, als companys de feina, o... gent que coneixes o bé al gimnàs, o bé fent activitats, o tal, jo no dic : 'Hola em dic X i sóc homosexual'; no,

però ells ho perceben. Per comentarís que fas, o... Per la teva forma de fer o de ser, ja ho perceben i no m'amago", "O sea pero no soy bandera de nada, ni activista, ni nada pero... Si me preguntan contesto con naturalidad", "No me presento como del colectivo LGTBI, pero tampoco lo oculto y si tengo que hablar que me he ido con mi mujer a no sé dónde pues sí".

És així com aquesta necessitat o no de visibilitzar-se acaba supeditada a la formulació d'una pregunta directa. D'aquesta manera, el professorat LGTB és capaç de manejar-se en un lloc de seguretat en el qual no se sent forçat a visibilitzar-se mentre que, al mateix temps, no sent que s'estigui ocultant ja que entén que no és necessari visibilitzar-se si ningú el requereix:

"A ver, en el momento en que se pregunta, o que me preguntan, no tengo ningún reparo en decirlo... Pero, mmmm, creo que no es necesario ir cantándolo a los... A ver, tampoco... Los hetero no van diciendo que son hetero por el mundo".

Podem dir, amb això, que algunes persones tracten d'imitar el model heteronormatiu reproduint els comportaments que consideren que han de seguir per a aconseguir un escenari en el qual les seves identitats LGTB són normalitzades i naturalitzades. No obstant això, hem de tenir en compte que les persones cisheterosexuals no s'enfronten a aquesta sèrie de disjuntives perquè la seva orientació sexual i la seva identitat de gènere no impliquen un risc d'enfrontar-se a situacions de discriminació:

És que per una banda, dius fins a quin punt has de contar sa teva vida personal en es teu alumnat, no? (...) Però per altra banda, jo també veig que ses persones que no són des col·lectiu LGTBI no se plantegen aquestes preguntes, val? I no se plantegen per exemple si li han de dir o no a un alumne que tenen fills, que no tenen fills o que estan casats o que no estan casats. I clar, això a vegades me fa reflexionar.

Tal com estam veient, si entenem l'acte de visibilitzar-se com una cosa inherent a la identitat de les persones LGTB, aquest es converteix en l'element fonamental a través del qual es configuren les relacions i experiències que tendran

lloc en el centre o espai on exerceixen la docència: “(...)En es final és una forma (visibilitzarse) de crear connexió i un clima de confiança que saps que si tenen algun problema, que vendran a contar-t'ho a tu”.

Al mateix temps, aquesta visibilització pot entendre's com una oportunitat per a reconèixer-se en els espais educatius, entre iguals, amb la finalitat d'establir vincles i aliances que reforcin la percepció de seguretat del professorat LGTBQ+:

(...) És que al final lo que no se veu, lo que no s'anomena, no existeix. A vegades no saps com i te sents bastant tot sol, no? Perquè jo a vegades ho dic, si tengués qualcú... No sé, ja és que no te dic des col·lectiu, saps? Perquè jo sé que hi ha molta gent, però... No sé, sentir-te un poc més acompanyada en es centre porque crema... És un tema que crema molt.

■ Grup focal

En unir els conceptes de docent i LGTBQ+ s'obren diverses qüestions. Partint de la idea de que la subjectivitat del professorat LGTBQ+ està condicionada per la seva vivència en la diferència: com són aquests processos de subjectivació com a professor LGTBQ+ ? Existeix una identitat de professorat LGTBQ+? Com es construeix i quines relacions de tensió provoca? Quins són els elements constitutius de les identitats com a professorat LGTBQ+?

Per a acostar-nos a aquestes qüestions que se'ns plantegen a partir de l'experiència compartida en els grups focals, ens recolzarem en la cartografia per itineraris que proposa Meri Torras (2011) en el seu article sobre “Pensar la In/visibilidad” perquè si hi ha una premisa constitutiva de aquell ser docent LGTBQ+ és la relació amb la visibilitat.

Invisibilitat com a existència

L'associació de la visibilitat amb l'existència és un dels camps que vertebraren la història de les lluites de les minories socials. Estira-i-arronsa entre

visibilitzar-se a través de la paraula i de l'autorepresentació artística en els diferents formats, visibilitzar-se com a col·lectiu en manifestacions i marxes d'orgull, i no visibilitzar-se com a estratègia de protecció, “dejar que me imaginen los otros” i de no ser reabsorbits per les estructures socioculturals en les quals opera el poder. És a dir, “la nueva visibilidad para cualquier comunidad dada tiene ventajas y desventajas, responsabilidades y potencialidades. Con el reconocimiento viene la aceptación, con la aceptación viene el poder, con el poder viene la regulación” (Halberstam, 2018,p.37).

“No sempre la visibilitat és la millor manera de ser visible, ni la invisibilitat suposa sempre una negació de la pròpia existència” (Torras, 2011:141).

La tensió es genera entre l'esborrat i la ratllada, com assenyala Meri Torras, entre la por de no ser reconegut o nomenat i, per tant, a la vora de la no-existència (invisibilitat), i la marca de la visibilitat. Aquestes tensions a més no sols operen de manera completament conscient ja que una invisibilització total requereix d'un complex sistema d'ocultació i moltes vegades és la presumpció de cisheterosexualitat la causa que es produeixi la narrativa de l'engany.

L'autorepresentació i/o enunciació tenen a veure amb les condicions d'existència que no sempre permeten dur a terme la “necessitat/desig de comunicar des d'això que sóc i m'atravessa” (aquesta és l'experiència d'una docent en centre concertat religiós) o que les possibiliten, com nomenar-se des de llocs que socialment són més respectats (“sóc directora, tinc parella dona... Tinc dues filles”).

També trobem punts mitjans entre l'esborrat i la visibilitat: “Faig promoció i defensa dels drets fonamentals, però no utilitzant el meu propi cos com a exemple”. No sempre i no totes les persones poden posar el cos en determinats contextos.

Apareixen també els "dudas de cómo nombrarse, de cómo se quiere ser leída" en les que la responsabilitat de si ha d'ocultar-se o camuflar-se recau de manera individual sobre la persona llegida, tenint en compte que en la majoria d'aquestes situacions la solitud i la falta d'aliades és una de les raons per a triar estratègia.

Ens trobam a més amb la idea de que la responsabilitat d'existir, de narrar-se, ve condicionada per un fora afectiu que impulsa a fer una passsa que abans no s'havia fet: “Som professora LGTBIQ+ (...) Vaig començar a visibilitzar-me quan em vaig quedar embarassada perquè trobava que era necessari explicar-me i veure'm explicada davant la meva filla” (Professora amb 15 anys d'experiència a l'escola pública, la seva filla en té 5).

La ratlladura apareix en forma de marca: “generar sorpresa con el resto de compañeros por trabajar temas LGTBIQ+”, “que te acusen de adoctrinar” o “me quedé petrificada cuando mi tutora de prácticas me insinuó que tuviera cuidado con ser demasiado amable porque se podría entender que estaba coqueteando” o “compañerxs mixts dentro del armario, me aconsejaron que mantenga un perfil bajo, que no me visibilice porque me puede perjudicar a la hora de promociones, tribunales o proyectos...”

In/Visibilitat en relació al reconeixement

La paradoxa de ser docent LGTBIQ+ es dona en què es pertany simultàniament a dues comunitats. D'una banda està la comunitat educativa en la qual “no estás dentro de la norma” i, d'altra, la comunitat LGTBIQ+ que serveix com a referent i reconeixement per a afrontar el sentiment de solitud que enuncien una majoria del professorat LGTBIQ+. La comunitat de professorat LGTBIQ+ està en construcció: “Soy miembro del colectivo LGTBIQ+, y al ser docente, por tanto, pertenezco al grupo de profes diversos”.

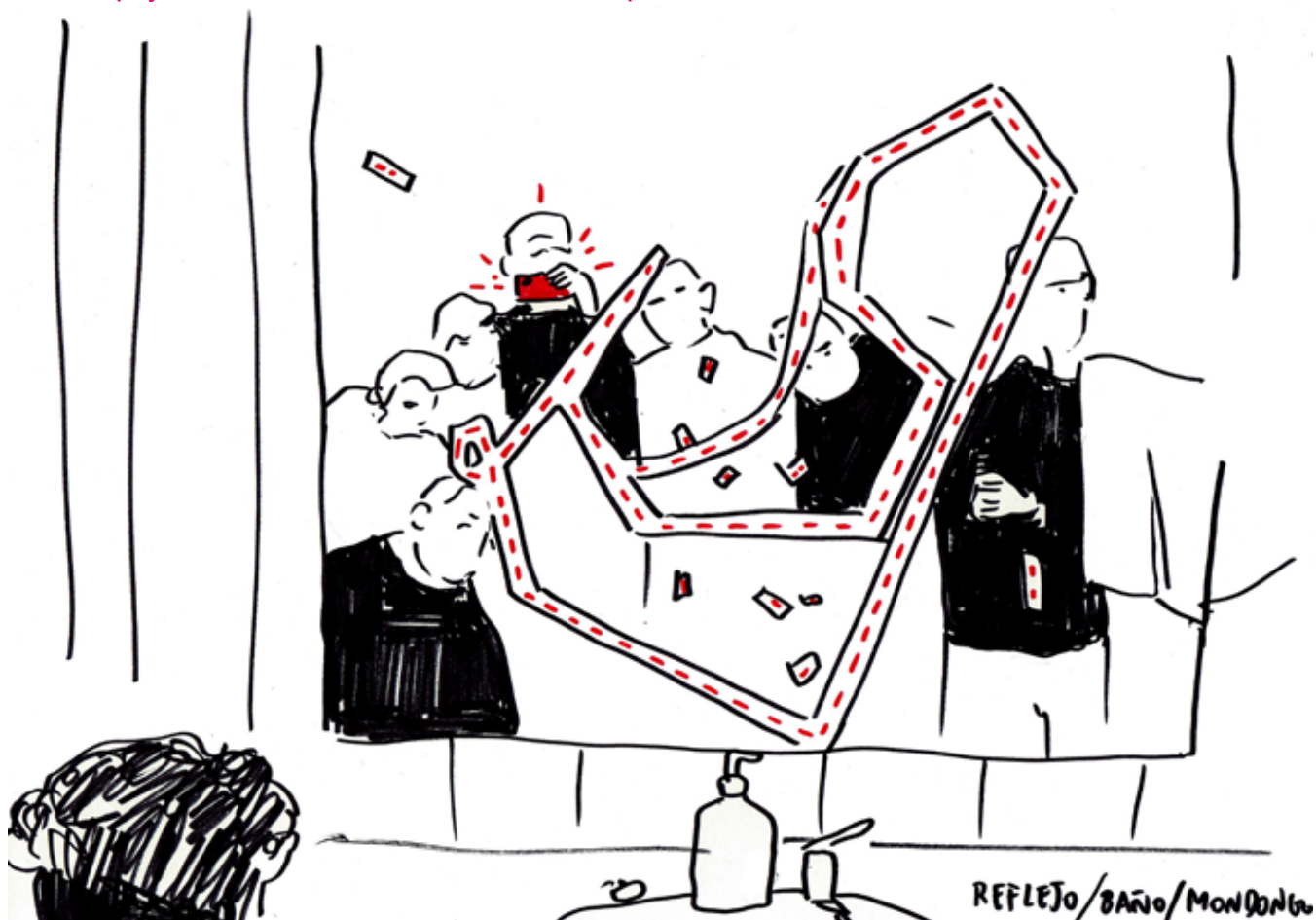
Reconèixer-se com a professorat divers comporta relitzar diferents actes:: “Aquest és el meu primer curs que em presente a l'alumnat com a persona no binària. Els dic que m'he canviat de nom per fer-ho viable i que preferesc el neutre com a nom encara que accepte que em parles també en masculí i femení”, que tenen les seves marques reconeixides i compartides en el llenguatge verbal i corporal, “no em presento en cap moment com a homosexual, però no ho amago”, “Visibilitzar la meva corporalitat, performativitat, la meva ploma des del primer dia”.

A vegades aquestes marques passen desapercebudes o són llegides des de molts dels estereotips associats a les identitats i/o pràctiques que no encaixen en la cisheteronormativitat i apareixen experiències d'LGTBIfobia “Quan una professora em va comentar: Ostres! però no em sembles lesbiana!”

En aquest reconèixer-se apareix la necessitat de formar (part de) una comunitat de professorat LGTBIQ+ .

“De la percepción más fina
Y del sentimiento más agudo
Me llega la unión infinita
y la fuerza que revitaliza
Mi ser, mi individualidad”

“El espejo donde mirarse en colectivo”, “la pertenencia”

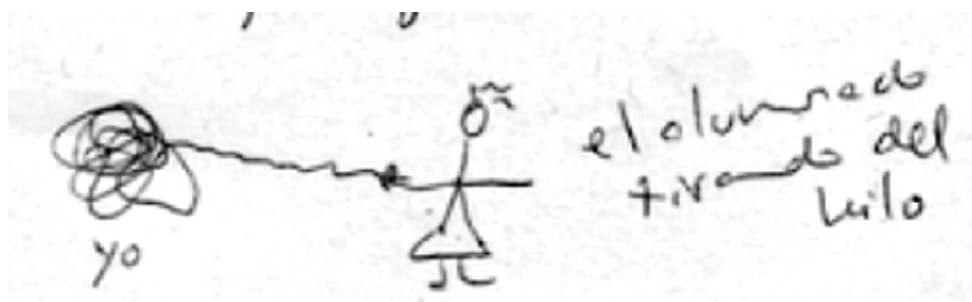
Dibuix arran de la fotografia grupal sobre un dels mondongos realitzats a un mirall.

D'altra banda, una de les característiques que no sols comparteix la pràctica educativa sinó molts altres camps de professionalització és l'amenaça que ser LGTBIQ+ visible eclipsi, invisibilitzi, i no permeti reconèixer la qualitat de la pràctica que es duu a terme.

Escribir un texto que tenga entre sus temas la homosexualidad es una apuesta, es asumir el riesgo de que en cualquier momento el elemento formal que es el tema sobredetermine el sentido, acapare todo el sentido, en contra de la intención del autor, que quiere ante todo crear una obra literaria. (...) Ve cómo se toma una de sus partes por el todo (...) y el libro se convierte en un símbolo, en un manifiesto. (...) Deja de funcionar en el nivel literario, ya no es considerado en relación con otros textos equivalentes” (Wittig, 1992,p.88).

“Quan l'alumnat en algun moment té més en compte la meva orientació sexual que si ho faig bé o malament com a docent”

Aquesta és una de les raons que poden apuntar a una por de visibilitzar-se directament: el que és quotidià en l'existència d'uns, es converteix en extraordinari per a uns altres i fa que es desenvolupin estratègies de (in)visibilització per a no perdre l'autoritat competent, fent servir un altre tipus d'estratègies:

”No revelo mi identidad como persona LGTBIQ+ en un primer momento sino que espero esos momentos en los que se producen estos debates para que el alumnado acabe preguntando todas esas cuestiones”.

La visibilitat com a estratègia política en relació al professorat LGTBQ+ té molt a veure amb la idea d'identitat que travessa molts dels dubtes i/o afirmacions en relació a la subjectivitat del professorat divers. La visibilització passa per estar dins i fora alhora, és tenir la consciència de ser davantera, entesa com a metàfora de la identitat, com a lloc en el qual es creuen experiències (Anzaldúa, 2016). Front una idea d'identitat fixa es prefereix una idea d'identitat com a trajectòria, ja que va canviant segons el context. També remet a una cosa experiencial, a un acte comunicatiu d'afirmació i ocultació que es poden donar simultàniament.

La identitat no és una cosa pròpia, es veu transformada constantment en el mirall de la mirada dels altres, el jo es construeix en una constant negociació amb un mirall d'allò normal al qual la mateixa persona es contesta:

“Soy
Soy gay
Soy mucho más que gay
Soy más que matemáticas y ciencias
Aunque no lo quieras
Lo soy”

“Nuestro yo puede ocupar diversas posiciones... no hay una identidad totalizadora del yo, ni un yo unificado... El otro está en mí” (Spivak en Torras 2000,p.137).

L'afirmació identitària “soy” es veu acompanyada d'un recurs recurrent que és el de dirigir-se a un fora, que apunta a un fora constitutiu. Qui és aquest altre, aquest tu? “Aunque no quieras”, a qui es dirigeix? L'autoafirmació del “soy” es construeix sobre la base de l'exterior, a l'altre.

De la mateixa manera, com es va comentar a l'apartat anterior, ens trobam amb enunciacions identitàries que, si bé en principi estan associades a

l'orientació sexual, en aquest acte de “soy” passen a ser identitats estratègiques: “profe marica”, “profe bollera”, des de les quals reivindicar una part del jo constituït com a estratègia política de visibilització que apunta no sols a l'orientació sexual sinó al lloc i la forma que ocupa en el món.

Tanto o más que plantearnos desde qué lugar hablamos, debemos preguntarnos desde qué lugar nos escuchan y cómo nos escuchan, cuál es el servicio que hacemos al poder hegemónico hablando como representantes paradigmáticos de una categoría concreta, reivindicando esta diferencia y siendo autoconscientes de lo que reproducimos o corremos el riesgo de reproducir con ella. (Torras 2000,p.140)

Però aquest risc es pren d'una forma conscient i vinculada amb l'experiència pedagògica en la qual narrar-se a hom des d'una figura d'autoritat comporta poder fer de mirall a l'alumnat i convertir-se en referent en el que imaginar ltre vides vivibles i combatre la por i ser únic.

Sóc un professor de secundària que mai es presenta com a gai, però dono per suposat que els meus companys de feina i l'alumnat ja ho saben. Si no és així, si ho pregunten, no tinc cap problema en comunicar-ho (...) En aquest moment no em sento vulnerable davant el professorat i l'alumnat... Per la meva trajectòria... cap d'estudis del meu centre (...) Jo imparteixo l'assignatura de biologia i geologia i moltes vegades tinc l'oportunitat d'explicar aspectes de la vida que em permeten explicar la meva condició sexoafectiva.

“Asumir el riesgo de un esencialismo estratégico, autocrítico y que incorpore un sentido de lugar desde donde se habla y de trayecto desde donde se viene y se va, lo que implica multiplicar la categoría de diferencia (...)”. (Torras 2000,p.40)

“Cómo sanar las heridas metodológicamente

Unas las que duelen

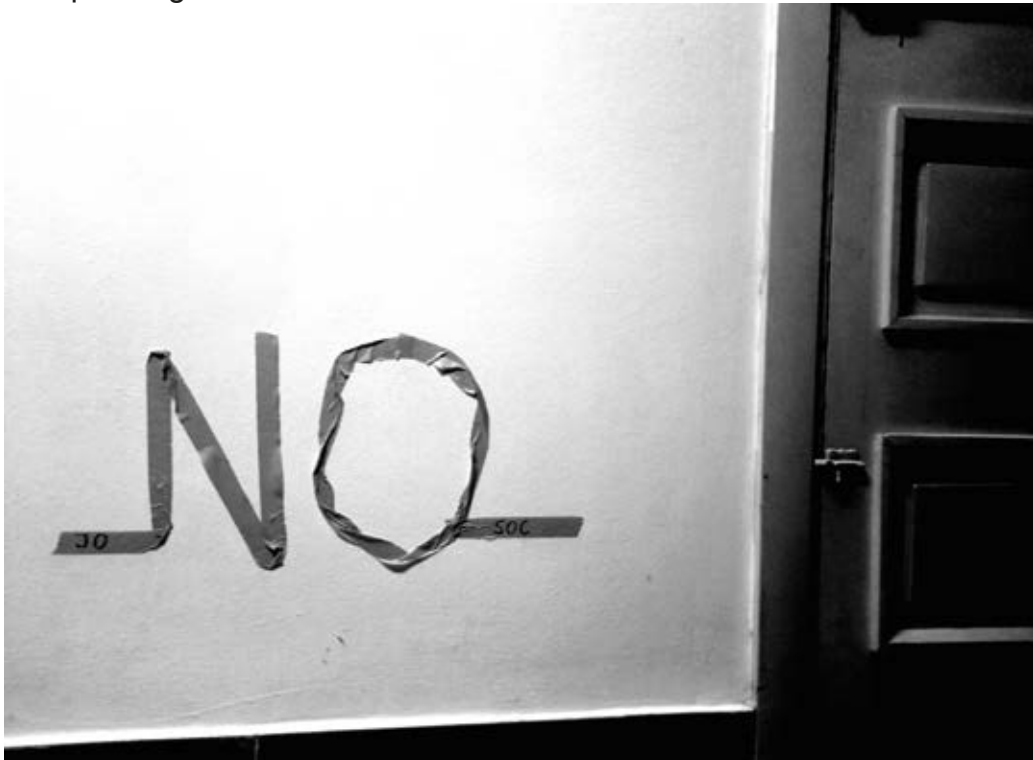
Otras las que te hacen replantearse como profe

Lo digo o no lo digo

Es tu experiencia como docente y esta decisión marca la forma de como tú te relacionas como profesor

Decirlo estaría relacionado con la empatía

No decirlo puede generar herida”

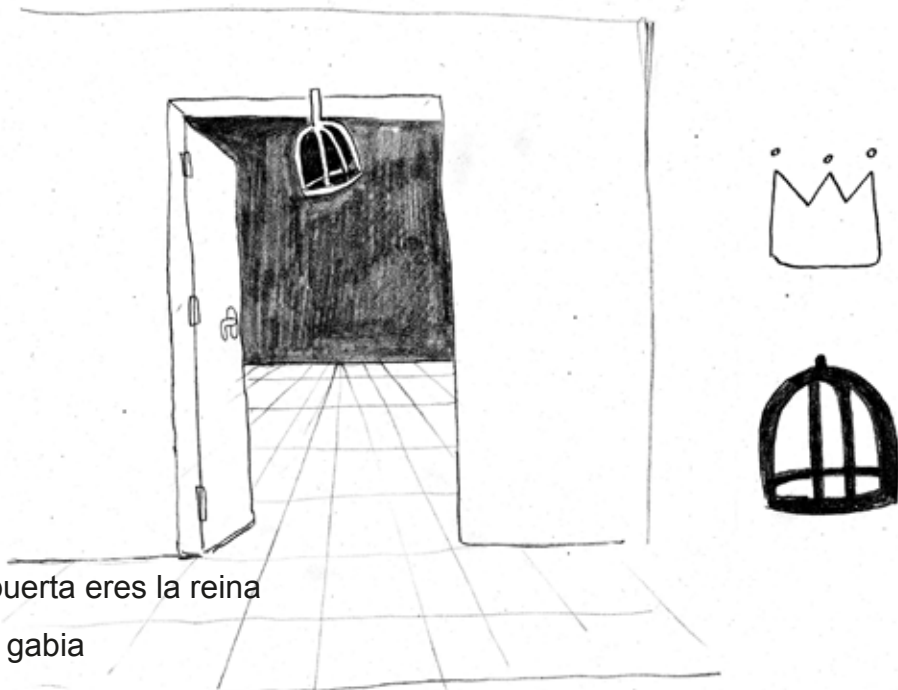
In/visibilitat com a violència

El dolor que arriba, la nafra que sagna, la ferida que supura.

Tant en els processos de visibilització com en els d'invisibilització es viuen experiències de violència, però potser les que cal assenyalar en aquest apartat són les autoinfligides, en responsabilitzar-nos de dur una doble vida o de no saber com fer-ho, sense tenir en compte les situacions, les interseccions, ferides i contextos que ens empenyen a prendre aquestes decisions.

Si existeix aquesta por comuna a visibilitzar-se és que aquesta por té els seus fonaments en realitats que hem viscut en pròpia carn o en carn aliena.

Així que, siguem “*reinas del armario*, es un término que abarca una multitud de formas de defensa, autoodio, falta de fuerza o hábito. Todos lo somos, de alguna manera, reinas del armario, y todos hemos de salir de él; ¡muy pocos de nosotros éramos visibles a los siete años!” (Wittman, 1969,p.57)

“Som sa reina
 Una corona
 El muérdago de Navidad
 Si pasas por debajo de la puerta eres la reina
 Pero también es como una gabia
 Una jaula para pájaros
 Que están tancats
 M’agrada
 Como librarse de algo
 Yo lo percibo como una corona que está colgando
 Me quito la corona
 Me libero de esto
 Ahí colgando
 Un poco la diferencia entre lo público y lo privado
 La reina se está duchando desnuda y ha dejado la
 corona colgada
 Está en el umbral
 Dada”

Dibujo a raíz de los *mondongos*.

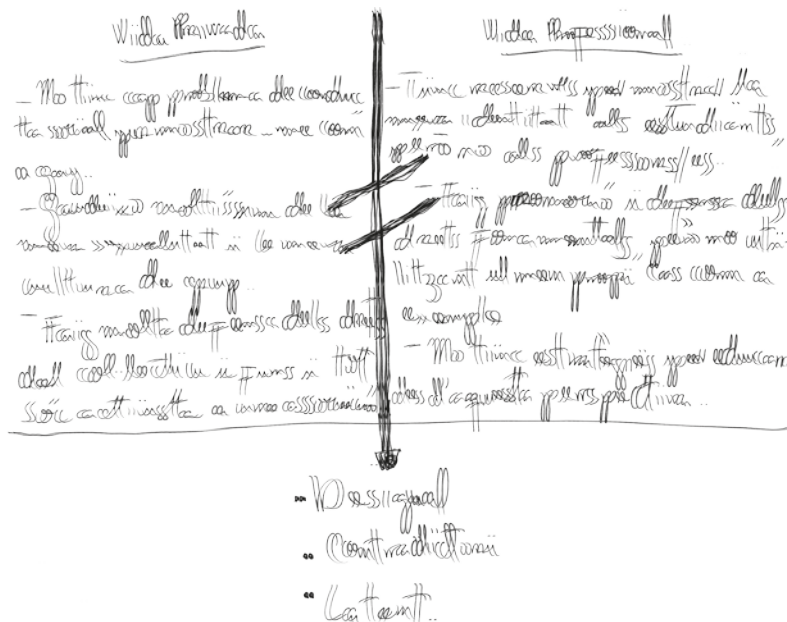
“No olvides ponerte la corona al entrar al cole, no lo olvides - no lo olvides - no lo olvides (...) Un tema que yo tengo. Cuando eres una figura de poder. Representamos el sistema a un lado, pero también eres una persona. Del lado que estás tú, del lado que eres lo que representas y es conflictivo”.

D'aquesta manera, cal tenir en compte que en els processos d'invisibilització el context és crucial, ja que totes les interseccions que es poden donar es construeixen en relació al poder i a aquesta idea de normalitat que aparentment no existeix perquè no es veu ni s'anomena però, sens dubte, opera. Al contrari, els trets diferenciadors (procedència, accent, capital cultural, racialització, passing, no tenir plaça fixa, el tipus de centre, companys, etc.) generen una absència de poder, produint-se a partir d'ells moltes violències.

“Sobrescribir mi historia sobre la historia que hay esculpida en los discursos. Para, por fin, hablar con mi propia voz: A este chico no le dije nada de mí cuando pude”.

Me educaron en el lema que no se te note mucho y eso es lo que he practicado en mi experiencia como docente a lo largo de muchos años. En estos últimos tiempos me he dado cuenta de que no me siento cómoda con esta posición, para mí es como llevar una doble vida en la que predico una cosa pero practico otra. (...) A veces me he escudado en el hecho de que aunque no quiera que se me note (lo de ser bollera) en realidad sí se me nota, y mucho. Es decir, siempre pienso que la gente ya lo sabe, por lo que creo que no hace falta explicar nada. Sin embargo, yo misma me doy cuenta de la falacia en la que caigo.

“Vida privada: activista / vida profesional “tinc reserves per mostrar la meva identitat als estudiants, però no als professors/es.....Desigual, contradictori Latent”

Sala de profes (...) Descubren que estoy teniendo algo con la hermana de una compañera de curro. Metralleta de preguntas, me ayudan a desvestirme (...) siguen las preguntas (...) genera curiosidad. Suena el timbre, todo el mundo se va a clase, nadie me ayuda a vestirme. Al abrirnos, al desnudarnos, la otra parte es muy colaboradora porque recibe algo. Cuando necesitamos reordenarnos y vestirnos después de esas experiencias pocos se ofrecen a colaborar.

Aquest desvestir-se metafòric que es relata en aquest últim extracte dels grups focals posa damunt de la taula com el nivell d'exposició afecta al professorat LGTBIQ+ i com la curiositat a vegades es converteix en un interrogatori sobre les experiències de les persones no cisheteronormatives.

D'altra banda, també està present en repetides ocasions, la insinuació o acusació directa d'adoctrinar: "Per què m'ho portava tot al tema LGTBIQ+?" / "M'han arribat a insinuar que estic adoctrinant a l'alumnat per ser jo marica".

Figura de por: en l que la por és llegida com a part de cert professorat cap a allò LGTBIQ+:

"Yo lo entiendo al revés. Como el casoso, el dinosaurio que tiene delante lo diferente, lo desconocido para él y que se le presenta la nueva diversidad y es como que le aterra. ¿Qué me estás contando?! El personaje está diciendo ¡Para! ¡Stop!"

El professorat no binari i/o trans té una especificitat i és que, en moltes ocasions, la lectura de gènere ve creuada amb l'edat i genera situacions com aquesta: "Que me riñan otras profes cuando me confunden con alumno", "Que me digan que tengo voz de chica o que soy muy joven" a la vegada que la falta de comprensió i motivació per fer-ho "Amb l'alumnat és una cosa, amb la resta de docents és una altra, n'hi han d'ells que no ho entenen o et fan sentir que no ho entenen..."

“El sujeto minoritario no está autocentrado como lo está el sujeto heterosexual. Su extensión en el espacio podría describirse como el círculo de Pascal cuyo centro está en todas partes y la circunferencia en ninguna” (Wittig, 1992,p. 88).

“No puedes verte, sino que te ves a través de trozos de algo” “Si me ayudas a entender mi parálisis”

El yo no reconocido por el otro, la miopía en la lectura de las personas diversas, la presunción de cisheterosexualidad, todo lo que genera “interfereix amb les (teves) pròpies pors, la pròpia automoderació, l'autocensura (Marçal en Torras 2011,p.152).

Una de les línies d'anàlisi que s'han inclòs en aquesta fase de la investigació, ha estat la de tractar de discernir si existeix una diferència en les experiències del professorat LGTB sobre la base de si el centre on exerceix la docència és públic o privat/concertat.

El que hem trobat és que, en general, aquelles persones que han treballat en centres privats/concertats i després han canviat a centres públics, perceben una major llibertat per a visibilitzar-se com a persones LGTB en aquests darrers:

“(...) sí que antes en centros privados yo era un poquito más discreta, evitaba hablar de mi familia por temor a represalias del jefe o de familias. No quería verme en una situación incómoda, entonces ahí lo evitaba decir. Soy totalmente visible en mi trabajo desde que estoy en un centro público”

“En un centro público tú puedes ser como sea que tú tienes tu plaza y tú estás ahí. Pueden hacerte boicot o pueden hacerte cualquier cosa, pero es que en un centro privado te pueden despedir. Entonces, sí, siempre he ocultado”

“La verdad es que en el otro centro (concertado), al menos al principio, era un poco más precavida”

Com veiem en aquests relats de professorat LGTB, la percepció de seguretat per a visibilitzar-se en el centre varia sobre la base de si es tracta d'un centre públic o privat/concertat. Com explica una de les persones, això pot ser ocasionat pel fet que es percep que el visibilitzar-se com a persona LGTB en un centre privat/concertat pot posar en risc el lloc de treball, i que pot utilitzar-se per a motivar un acomiadament.

A més, algunes de les persones entrevistades que havien treballat a centres privats/concertats destacaven que la diversitat sexual i de gènere (DSG)

era quelcom que quedava al marge del centre:

“(...) Pero sí que es verdad que el tema (DSG) se ha abordado de forma muy distinta en la pública. Se aborda, directamente”

“Era un tema (DSG) que no es que fuera tabú, es que era un tema que estaba totalmente invisibilizado, no existía este tema. No había conciencia de que nadie pudiera necesitar un taller, nada, cero”

A conseqüència d'aquesta manca d'atenció a qüestions relacionades amb la diversitat sexual i de gènere en aquesta mena de centres, es generen dinàmiques d'exclusió cap a aquelles persones docents que no encaixen dins del sistema cisheteronormatiu, o d'un model familiar concret, com veim a continuació:

“(...) sí que me he encontrado no un rechazo directo, no me han apartado en un rincón, pero sí que en conversaciones por ejemplo de familia, de hijos, yo sí que he notado que me hacían un poco de desprecio. Como si yo fuera menos porque no tengo marido, no tengo hijos...”

En un dels casos, una de les persones participants en les entrevistes va relatar una situació d'LGTFòbia directa mentre exercia com a docent en un centre concertat religiós:

“(...) Vino un cura que era hermano de una monja a darnos la charla sobre pedagogía y tal. Y sí que soltó un comentario... Soltó que bueno, “que las niñas lesbianas, eran lesbianas porque los padres no jugaban con ellas”... “Entonces esto derivaba en mujeres lesbianas” Empecé a mirar a todo el mundo, pensando a ver, alguien tendrá que poner mala cara, alguien se levantará conmigo... Y qué va, nada. Todo el mundo asintiendo, todo bien.”

Aquesta manca de reacció per part de la resta de l'equip docent, en aquest cas, reproduïx i legitima una sèrie de discursos d'odi que porten a les persones LGBTQ+ a sentir-se soles i aïllades dins d'aquests entorns educatius, sense esmentar l'agreujant al sentiment d'inseguretat de cara a plantejar-se una possible sortida de l'armari.

En una línia similar al que hem trobat en les entrevistes, en els grups focals hem tornat a observar aquestes diferències entre les experiències del professorat segons el seu context educatiu. Com deim, un dels indicadors més preocupants és el de diferenciació entre centres públics i concertats/privats.

D'una banda, trobem en els centres públics una certa decepció entre el professorat: “La casposidad abunda, se acumula en la sala de profes, en los pasillos, en los despachos”. A la vegada, troben una llibertat com la que no s'havien trobat a altre tipus de treballs:

Sóc una docent interina i formo part de la comunitat LGTBIQ+ (lesbiana)
 És curiós com, en aquesta feina, m'he sentit més lliure i empoderada. Des del primer dia m'he pogut mostrar amb tot el professorat i l'alumnat tal com sóc. És la primera feina a la que surto de l'armari. No se m'ha qüestionat en cap moment i això em fa feliç (és el meu primer any com a docent).

La situació del professorat LGTBIQ+ en els centres públics de les Illes Balears és molt variada i no només afecta el centre sinó també a la quota de poder que pugui tenir el subjecte, amb variables d'interinitat, anys d'experiència, exercici de càrrec directiu, etc.

A partir d'aquest tableaux vivant recollit en forma de relatoría gràfica podem observar una situació que, si bé de manera simbòlica, recull l'experiència d'una gran majoria del professorat LGTBIQ+.

Cadascuna diu la paraula corresponent a la seva estàtua.

- Es ella (Compañeros)
- Es adoctrinamiento (familia y/o alumno)
- Me han dicho que es eso (compañeros)
- Yo no soy (profe)

En obrir-se el debat sobre aquesta proposta de tall simbòlic, apareix la importància de la posició del centre en relació a la protecció del professorat LGTBIQ+ davant les acusacions d'adoctrinament en treballar temes de diversitat sexual i de gènere (DSG) i en pertànyer al col·lectiu LGTBIQ+ o ser "d'aquests".

"El centro es muy importante"

"En mi instituto puedo enfrentarme a la profe... Tengo el apoyo del departamento de Coeducación feminista"

"Influye al centro"

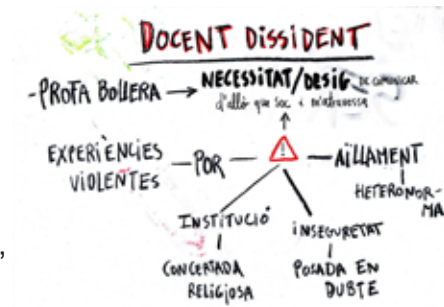
"Y si se te nota o no se te nota"

"Viene condicionado por del centro"

"Se necesita una ley que nos proteja"

"Hay una ley que protege pero depende de tu situación: interino, universidad, público/privado... ¿La ley no debería cumplirse en todos los centros escolares por igual?"

"No te van a proteger como maestro en estos institutos"

Les últimes intervencions ens donen pas a establir una comparativa entre el professorat que ha treballat o treballa en centres concertats, religiosos i/o privats, observant que en aquests centres hi ha una sensació i/o experiència de desprotecció absoluta i de major prudència a l'hora de visibilitzar-se sigui de la manera que sigui.

"Docent dissident: profe bollera necessitat/desig de comunicar des d'allò que sóc"

Allò que "sóc" és des d'on parteix el problema, el ser això és el problema i a partir d'aquí es construeixen experiències de violència que porten a les pors, la inseguretat a partir d'aquest "sóc" que genera la "posada en dubte" i, com a conseqüència, l'"aïllament".

Alhora, trobam experiències en les quals apareix la contradicció entre les polítiques del centre en el programa del qual apareix la coeducació i les pràctiques que ocorren en aquests centres:

"Decepción con la institución. Profe robot, imparcialidad a la vez que pinkwashing".

“Quan es va fer pública la meva identitat bollera al meu antic centre de treball, sense que fos jo qui decidís fer-ho (...) Al cap d'un mes després de tres anys de feina em van acomiadar després d'un procés d'assetjament i aïllament molt evident”.

¿Com demostrar que t'han rescindit el contracte per la teva identitat o expressió de gènere en un centre en el que la resta del personal docent depèn igual que tu d'aquest contracte? Com demostrar els processos de de mobbing per diversitat gènere-sexual? Com fer complir les lleis en els centres concertats i privats?

Estudiaba en una universidad privada y para mis prácticas de magisterio me enviaron a un colegio del Opus. No duré ni 5 minutos por mis pintas maricas (pelo con mechas caoba y, supongo, mi corporalidad). En mi primer día, sin dejarme tan siquiera entrar en el aula, me dijeron que no podía continuar.

D'altra banda, la pressió de les famílies en els centres privats es fa molt present en molts camps del currículum i les metodologies:

“Si yo pago, yo tengo todo el derecho”.

Es pot produir en algun d'aquests centres, tal com apunten algunes de les participants del grup focal, la qual cosa es coneix com pinkwashing, és a dir,

enunciar-se com a centre compromès i que treballa temes en i per la diversitat que després contrasten amb les experiències del professorat LGTBIQ+ en les quals se senten sense protecció, i que depenen directament de la direcció del centre.

Ocorr ahora que part de l'alumnat d'aquests centres concertats religiosos i privats té perfils sociodemogràfics diferents de l'escola pública, i troben en el professorat LGTBIQ+ un salvavides: “Quan va acabar la classe, una alumna es va apropar a mi plorant i molt nerviosa : Profe, a mí me pasa lo mismo y tengo mucho miedo, te quiero mucho, eres muy valiente”.

Ser referent

■ Entrevistes

Com deim, ja que aquesta generació de persones LGTBQ+ que es dediquen a la docència és de les primeres que pot permetre's (depenent del context) ser obertament visible, s'estableix una relació directa entre la visibilitat i el seu paper com a referent LGTBQ+.

En moltes ocasions, aquesta figura de referència serveix per a generar una relació de confiança i seguretat que serveix perquè l'alumnat LGTBIQ+ pugui sentir-se més acompanyat en el centre: “Muchas veces me he convertido en un referente para muchos alumnos y alumnas que están saliendo del armario (...) que necesitan tener un adulto LGTB, de referencia” / “Los niños nos tienen como referentes, y si tú puedes ser el referente de alguno que aún no se atreve a dar el paso...” / “Creo que es fundamental (visibilizarse como docente LGTBI) sobre todo porque somos referente de alumnado que lo mejor se lo plantea porque no sabe bien qué es lo que pasa, qué es lo que siente...”

Moltes de les persones docents LGTBQ+ entrevistades identifiquen que el fet de ser una figura de referència d'identitats situades fora de la norma cisheterosexual, pot facilitar els mateixos processos identitaris d'aquella part de l'alumnat

que sent que tampoc encaixa dins d'una sexualitat o identitat de gènere normatives. D'aquesta manera, el visibilitzar-se col·loca al professorat LGTBQ+ directament en una posició de referència per a l'alumnat LGTBIQ+.

Però a vegades, aquest ser referent també crea una figura concreta respecte a les famílies, al centre, a la resta del professorat i a l'alumnat en general:

“Hay algunas familias que me dicen que agradecen que sea un ejemplo y tal” , “Yo creo que, sobre todo, somos un referente para ellos, que te vean a ti, pues claro ellos también tienen muchos estereotipos en la cabeza, muchas ideas a lo mejor falsas y te ven a ti con total naturalidad...”, “(...) Flipan con ver una persona trans no siendo alumno, porque están muy acostumbrados a "el alumno, el alumno, el alumno" pero un profe trans... (...) Es un modelo de éxito que se haga, no es ese trans alumno o ese trans que sale en la tele, no, no: es tu compañero de curro”

No obstant això, aquesta posició com a referent visible en el centre suposa, a vegades, una pressió respecte a l'autoexigència d'un nivell d'excel·lència determinat, tal com es pot entendre de la següent afirmació:

“El tener que visibilizarme y tal... Es mucha exposición y a veces es como... Como tener que hacerlo todo bien, porque como no hay otro referente... Si me visibilizo como trans lo tengo que hacer todo cien por cien bien, cosas que no tienen que ver con lo trans, tienen que ser super correctas, ¿no? No puedo fallar, no puedo ser impuntual, no puedo ser... Tengo que ser el mejor trans del mundo como para no dar mala imagen a... A no sé quien. Pero hay una carga, hay”

Així, la falta de referents visibles en els centres provoca en el professorat LGTB visible aquesta càrrega de responsabilitat sobre l'excel·lència per una percepció de vigilància sobre les seves identitats. Sent visibles, deixen de ser jutjades sobre la base de la seva capacitat docent, sinó que ho són sobre la base de la seva orientació sexual i/o la seva identitat de gènere.

El paper de ser referent com a professor LGBTQ+ és una qüestió polièdrica, ja que té a veure amb la visibilitat i les seves diferents estratègies, els seus riscos i dubtes. Així, la majoria del professorat que ha participat en el grup focal, ja sigui visible des de l'enunciació, la corporalitat, o que faci de la seva experiència una eina pedagògica transversal per a educar en la diversitat, se sent amb la responsabilitat i l'orgull d'acompanyar i generar un clima de confiança amb el seu alumnat.

“Los alumnos buscan en quién confiar su secreto y consejo en mi persona. Al visibilizarme desde el principio y ser tan cercano recurren a mí cuando empiezan a plantearse salir del armario ante su grupo y cómo hacerlo”.

“A partir del vínculo con una nueva alumna, me puse en contacto con su pareja que es un chico trans que iba a empezar el curso conmigo”. “A partir de una charla, antes de empezar el curso, dio al paso para que el primer día se presentase por primera vez con su nombre sentido”.

D'altra banda, trobar-se un ambient entre l'alumnat tan diferent al que havien viscut com adolescents quan eren alumnes els fa trobar un mirall també en el qual mirar-se i aprendre convertint-se en “referent mutu”: “Detect en els darrers anys un moviment cap al no binarisme per part d'una minoria significativa de l'alumnat i unes adolescències amb molta (in)formació teòrica, no formal en quant al gènere, l'orientació, la identitat, l'expressió... Això em fa sentir bé i em dona esperances en el futur”.

Una altra de les cares polièdriques de ser referent està en la responsabilitat de ser-ho sense haver-ne tingut cap, és a dir, no haver conegut un altre professorat LGBTQ+ i per tant estar construint què significa ser docent LGBTQ+ i plantejar-se els dubtes de si s'està fent de la millor manera.

Una personita de mi tutoría que hasta ahora se había identificado como marica ha salido del armario conmigo como chica trans. En mi interior

algo se afloja a la vez que siento mucha responsabilidad: nos hemos encontrado profe y alumne con experiencias compartidas. Me siento orgulloso, pero a la vez me pregunto si hay que darle tanta importancia a lo compartido, cualquier profe debería estar a la altura de este acompañamiento, independientemente de su identidad.

La pràctica educativa és el més important per a aquests docents: segons els contextos tracen una ruta en la seva pròpia visibilització en relació amb l'alumnat, estant aquest per damunt fins i tot d'ells mateixos. Corren riscos i aparten les seves pors per a poder estar a la disposició de l'alumnat, que va més enllà dels que tenen en les seves classes ja que es converteixen en referents dins del centre per a l'alumnat i per a una minoria de professorat interessat que, fins i tot no sent LGTBIQ+, assumeix la realitat del seu alumnat i reconeix la necessitat d'aprendre. Amb això, ens demanem: només poden acompanyar a les persones LGTBIQ+ les persones LGTBIQ+? I, què es podria fer per a trobar més professorat interessat en acompanyar l'alumnat?.

“En el centre se corre ràpid la veu i l'alumnat de diferents nivells m'ha contactat per parlar, directament o derivat per altre professorat”.

Pors

L'anàlisi de pors és crucial ja que està directament relacionat amb les experiències negatives viscudes en el passat, ja siguin violències explícites o invisibles. Com s'anirà desenvolupant en aquest apartat, habitar un cos i un desig divers ens fa ser menys vàlides, menys cultes, la qual cosa provoca que la subjectivitat de les persones LGTBIQ+ estigui conformada per la por del rebuig. Si analitzam les pors compartides per les persones participants en relació al grup poblacional enfront del qual se sent inseguretats i el tipus d'LGTFòbia que es tem, veim com la por de rebre una agressió per part de l'alumnat pren formes més directes en relació a formes més subtils per part de la resta de l'equip docent: "cuchicheo es más de profes y el insulto es más del estudiante". No obstant això, quan s'aborda el concepte de centre com a espai segur, lliure de possibles LGTFòbies, la por entre iguals és més recurrent encara que no sigui tan agressiu aparentment.

“Miedo a la acusación”

“¡TÚ!”

Podría ser un “alumno, profe o el centro (simbólico)”

ALUMNO, PROFE, CENTRO
TÍTULO: LA ACUSACIÓN

Por de:

“bloqueo”, “No puedo salir de ahí (miedo interior), “Aislamiento”. “Soledad”. “No puedo más”.

Por de la (in)visibilizació

En l'anàlisi de les pors abordades en el grup focal s'observa una estreta correlació entre aquestes i la visibilitat, entesa aquesta darrera com una experiència que depèn del context més que d'una identitat fixa, tal com s'ha desenvolupat anteriorment. Així, trobam, d'una banda, por de l'outing o por de situacions que provoquin una sortida de l'armari forçosa; i d'altra, pors a les repercussions de ser massa visibles. Al cap i a la fi, tots ells estan relacionats amb la vulnerabilitat de mostrar-se: "Rompe el estigma, muéstrate vulnerable, sabes que tendrá repercusiones, pero valientemente las afrontas".

Por de l'outing o una desarmarització forçosa

“Le hacen La pregunta”.

“Que no me lean”.

“Que no se me note”.

“Me han desarmarizado”.

Com veim, existeix “el miedo a la visibilización” o al fet que se t'identifiqui com a LGTBQ+. En argot LGTB, diríem que hi ha una por a “que se note” que ho ets, és a dir, existeix una por cap a la ploma. Històricament, les persones LGTBQ+, a causa de les nostres experiències traumàtiques, hem après a no identificar-nos públicament com LGTBQ+ o a utilitzar uns certs recursos per a eludir preguntes o situacions que revelarien la nostra identitat: utilitzar eufemismes com a parella per a eludir el gènere de la mateixa, esposa o marit; vestir-se amb roba més femenina o més masculina per a anar a treballar, utilitzar el bany en relació als teus genitals perquè no es descobreixi que no t'identifiques amb el gènere assignat en néixer o eludir qualsevol referència a la teva infància perquè no es descobreixi que ets trans; entre moltes altres. En definitiva, a no mostrar-nos tal com som per por de les conseqüències. Les escoles, instituts i universitats -en general, els centres educatius-, no són espais lliures de les conseqüències violentes de visibilitzar-se per al professorat LGTBQ+.

Por de patir LGTBfòbia per ser visible

L'acte de visibilitzar-se, com venim afirmant, genera una exposició directa respecte de la resta d'agents que entren en interacció amb el professorat LGTBQ+ en els centres educatius. Així, aquesta visibilitat du amb ella situacions de risc en forma de la por al qüestionament de la seva tasca com a docent:

“Miedo el visibilizarme y que pueda generar esto un problema en el centro de cara a padres o demás, sí, es un miedo”

“(...) Un poc sa por en es rebuig, sa por aquesta d'això de... De sentir-te sempre es centre d'atenció o que siguis comentari de... O lo que pugui arribar, saps? Que te puguin arribar a qüestionar coses teves”

¿Quiénes son?

“Profesores”

Miedo a: “El qué dirán”.

“La Burla”. “Rumores”.

“Rumores, rumores,

rumores” (Rafaella Carrá)

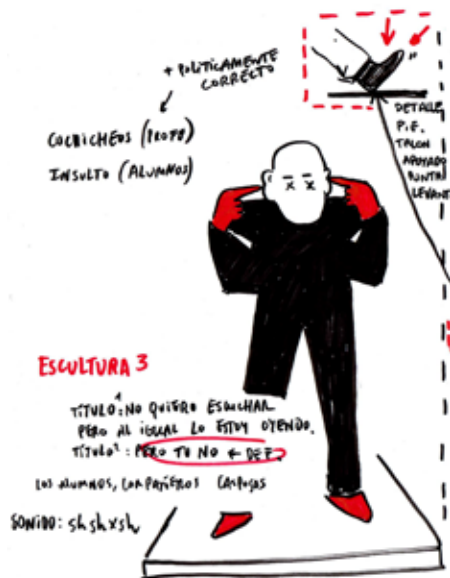
Por de: “Que me hagan daño”

“Pues bueno lo único es sufrir alguna agresión, por estar fuera del armario total. Que alguien, pues eso... Cruzarme con algún energúmeno que me pille por la calle y me diga: “esta es la profe; ¿no?” (...) a lo mejor algún padre, sobre todo, algún compañero...”

Encara que hi ha una consciència de que l'LGTBfòbia s'exerceix per “prejuicios emocionales” “juicios irracionales” o “las etiquetas” imposades per part de qui l'exerceix, es percep també una tendència a la impossibilitat d'anomenar de què es té por, com es veurà en el subapartat Qüestionament de la pròpia por, i una autoresponsabilitat de la possible agressió. Això darrer ho veim en expressions com:

“Que te haga sentir mal algo”, “Que te afecte lo que viene de afuera”, “Miedo a que te juzguen y que te afecte”, “Una experiencia negativa y que cale y te lo lleves para casa”. “Miedo a que te afecten los juicios del entorno cercano”, “Comentarios en los que te das por aludido.”

En aquestes expressions veim com és el professorat LGTB el que permet que aquesta agressió l'afecti, és a dir, s'autoresponsabilitza de l'agressió que tem.

Por de: “Cuchicheo”, “No quiero escuchar”, “lo que se busca es el silencio”, “Igual estoy oyendo” “No quiero escuchar, pero al igual estoy oyendo”.

¿Quién está haciendo el cuchicheo? “Los amigos del casposo (profes)”. “Compañero chachipiruli guay, pero tú no”.

“Pero tú no”.

En aquest exemple veim com a partir de la por a les conseqüències violentes de ser massa visible (la por del xiuxieig, per exemple), apareix el sentiment de no pertinença o potser, la por a no pertànyer a la comunitat educativa per ser visible com a LGTB, por que es relaciona amb el subapartat Qüestionament de la mateixa autoritat: no reconeixement.

Por de les repercussions negatives per dur a terme una pedagogia queer

Una altra por que es correlaciona amb la visibilitat del docent LGTBQ+ i que es repeteix és el que dur a terme un programa educatiu que contempli, atengui i incorpori la diversitat sexual, pot generar “conflicto” o tenir repercussions negatives: “crítiques, reclamacions, responsabilitats front a famílies i direcció”. “Por a enfrontaments amb departament d’orientació sense formació en diversitat de gènere i professorat/inspecció EAUC”. “Por a les crítiques i no poder reconduir”.

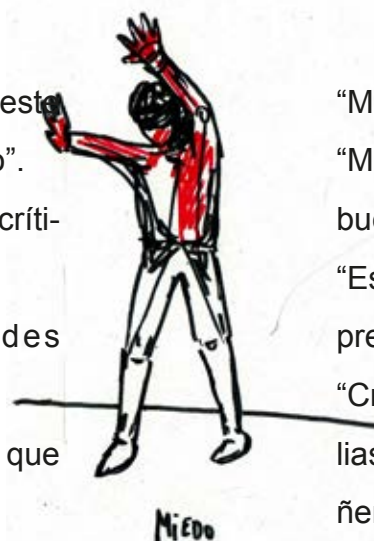

“Reconozco este miedo, lleva escudo”.

“Le podría caer la crítica”.

“Responsabilidades que le lanzan”.

“Miedo a tener que defenderse”.

“Miedo al chaparrón”.

“Me puede caer una buena”.

“Está aguantando la presión del sistema”.

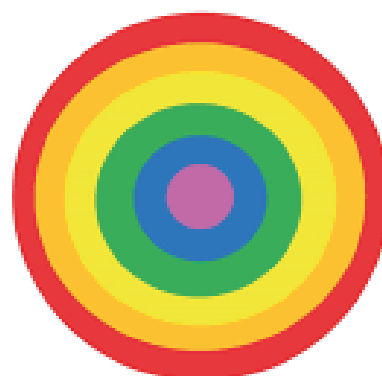
“Crítica de las familias o de los compañeros del centro”.

No es pot obviar el context en el qual es forgen aquestes pors, l'auge de l'extrema dreta i les seves polítiques, la por que dur a terme una pedagogia transformadora per a una societat més lliure i justa pot despertar la confrontació dels sectors més conservadors: el pin parental, l'oposició d'impartir educació sexual en els centres educatius o les denúncies d'adoctrinament d'alumnat per part del professorat davant la Inspecció Educativa de les Illes Balears i altres comunitats de l'Estat espanyol. Per tant, aquestes pors no són infundades, hi ha una agressió directa cap al cos del professorat que no es viu en carn pròpia, és un altre docent d'una altra comunitat (o no) que per dur a terme un programa educatiu que contempli, atengui i incorpori la diversitat sexual ha estat castigat, però podria ser jo: "Miedo al adoctrinamiento".

Veim com, per al professorat LGTB, la pràctica d'educar en diversitat sexual genera un sentiment d'estar exposat, nu. I que aquest sentiment de vulnerabilitat cap a les possibles conseqüències d'educar en diversitat sexual (acusacions de "adoctrinamiento") estan directament relacionades amb la seva identitat LGTBQ+ i repercuteixen en la seva pràctica de visibilització ("Visible o invisible?") ja que, com apunta Lucas Platero:

Van dirigidas a una parte vital de quiénes son; aluden a su propia personalidad e identidad, que sienten cuestionadas. La desaprobación social a la que se enfrentan debido a las rupturas de las normas sociales, en concreto sobre cómo encarnan la masculinidad y/o la feminidad, hace que se les juzgue de manera global, el *todo* por una *parte*. (2014, p.16)

PROFESORADO LGTB

RICARD HUERTA
(col·laborador)

“Por a l'exposició”

“Ser una diana. Estar abierta, expuesta”

“Striptease. Ser vulnerable. Te exposes a ser diana de acusaciones, promotor de manifestaciones”.

“Miedo a ser el profe LGTB pesado”.

“Por al desgast: super-activista LGBTIQ+, foment autocrítica, tolerancia 0 LGTBfòbies, sensibilització d'alumnat, professorat, famílies”.

Caldria plantejar-se si aquest sentiment és degut a un insuficient suport per part de les institucions a les docents que duen a terme programes educatius que contemplen la diversitat sexual. Alhora que, demanar-se si el professorat que no s'identifica com LGTBQ+ i que duu a terme un programa educatiu que contempli, atengui i incorpori la diversitat sexual, comparteix aquest sentiment d'estar exposat per la seva identitat, és a dir per ser els qui són.

“Miedo de no saber acompañar al alumnado LGTBI y tener la responsabilidad de tener que hacerlo bien. La autoflagelación. Como parto de una experiencia es mi responsabilidad. ¿Lo sabré hacer bien? Tengo una personita trans, lo tengo que hacer bien”.

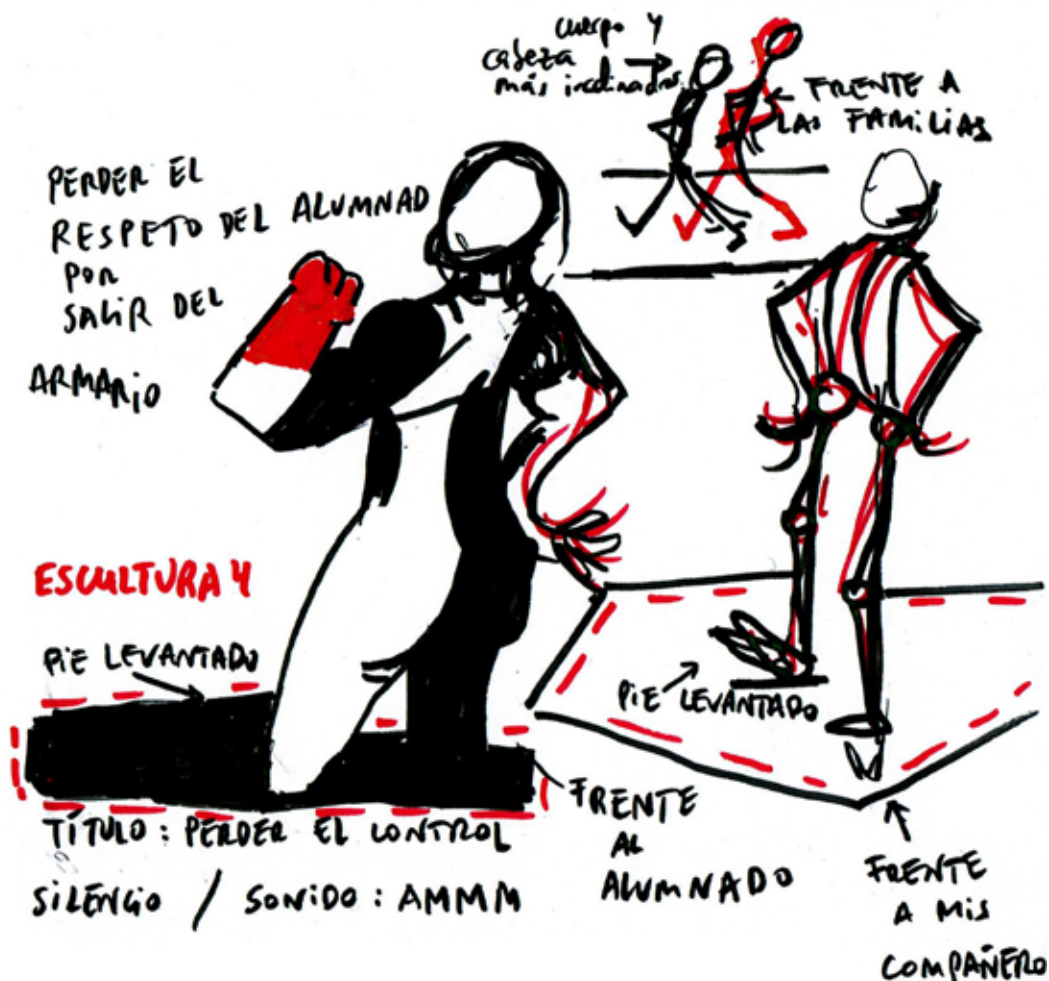
“Miedo a no alcanzar las expectativas. Miedo a tus propias expectativas”.

“Por a exposar-lxs i/o no saber-lxs acompañar”.

Qüestionament de la mateixa autoritat: no reconeixement

“El ovillo-nudo en el estómago que me llevé a casa (...) Yo soy el profe, pero no reconoce mi autoridad. ¿Le pasara a otros profes o es mi pluma? (...) Me cuestiono si soy un buen profesor. Todo fue por una pelota, jugaba con una pelota en tiempo de clase pero no reconoció mi autoridad o... ¿soy yo quien no se la reconoce?”.

“Yo tengo muy claro que tengo espacio de vida profesional en el aula y mi vida privada entra de una manera muy indirecta. Yo puedo ser súper comprensivo, súper abierto, pero si me hacen la pregunta - ¡Eh, Pedro! ¿Y las novias? – Silencio. No hay una apertura mía en cuanto a mi identidad con ese tipo de estudiante. Los pierdo, es mi idea”.

“Pierden el respeto si sales del armario”.

“Miedo a perder al alumnado. Si me muestro lo pierdo”.

“Que me lean como autoridad, al mismo tiempo cercano pero una figura de autoridad tiene que ver con salir del armario o no salir del armario dentro de la clase”.

“Miedo a perder la autoridad”.

Encara que, com ja s'ha explicat, el fet de no visibilitzar-se no sempre és una opció, existeix el professorat LGTBQ+ que directament és visible encara que no es nomeni com a tal. En aquest cas la pèrdua d'autoritat ja no depèn tant de les pràctiques que pugui dur a terme la persona diversa en concret, sinó dels marcs d'intel·ligibilitat del que entenem com a autoritat:

De cara al alumnado y de cara a la dirección y de cara a todo, o sea... A mí, claro es que me reconocen como un chaval... O sea, como un propio alumno ¿sabes? Claro, me han reñido por el pasillo y todo... Entonces claro, nunca me han dicho "esto te pasa por ser trans" pero claro, es que está muy vinculado... Si a ti te confunden con un alumno o una persona menor de edad en un sistema que además tiene muchas normas para

castigar y reprimir a los alumnos menores de edad ¿no? Pues tengo poca autoridad, que me confundan con un alumno, claro que está relacionado con que sea trans.

Per tant, existeix la percepció que ser visible va en detriment de la tasca docent, en tant que l'alumnat o la resta de professorat no és capaç de reconèixer la figura d'autoritat en models que no compleixen amb el contracte social de què s'entén per un home o una dona, que cristal·litza en el qüestionament de la facultat o dret a la pràctica docent, és a dir, la figura d'autoritat que, com bé defineix una de les persones participants, cal distingir-ho de l'autoritarisme: “La autoridad amorosa, porque, por un lado, a lo mejor tú te estás yendo a un plan muy autoritativo, que es distinto a la autoridad de referencia, pero sin perder esa cualidad de acogida, de maestro que escucha y tal. Son cosas distintas, la autoridad que tú te pones en plan militar y caes en lo autoritario a otra que te pones en la clase ¿noo? En la clase hay unos límites que todos conocemos”.

Veim com el mateix professorat LGTBQ+ tendeix a qüestionar la seva pròpia autoritat pel fet de ser LGTBQ+. No cal obviar que per primera vegada en la història d'Espanya persones LGTBQ+ poden ocupar uns certs càrrecs d'autoritat sense ocultar que són LGTBQ+. Per tant, és la primera generació d'alumnat i professorat que té l'oportunitat de reconèixer a persones LGTBQ+ com a models d'autoritat vàlida. No obstant això, la falta de visibilitat i de referents LGTBQ+ quotidians fa que encara no sapiguem com fer-ho. Com a societat estam aprenent que els models no cisheterosexuals també són vàlids.

Las sociedades occidentales se sirven de sus instituciones sociales para presionar y moldear a las personas de todas las edades, castigando y reforzando algunos comportamientos, con el objetivo de que se muestren dentro de las normas socialmente aceptadas (...), qué cuerpos son normales, bellos y aceptables; qué capacidades son mejores que otras; qué color de piel es más valorado; qué acento y uso de la lengua son apropiados; qué lenguas son las más apreciadas; qué grupos étnicos son

más respetados, por poner algunos ejemplos relevantes. (Platero, 2014,p.15)

“Ser incapaz de dar explicaciones, que soy trans, que me traten como enfermo. Mis miedos tienen que ver con que no se comprenda porque tenga tanto miedo, miedo a hacer el ridículo, miedo a ser feo, extraño”.

“(…) quiere avanzar, coge impulso”.

“Mostrarse, que me vean bien.”

“Por de donar una imatge equivocada. Ser inaccessible”

“Por de no ser bon referent per a tothom, de no guiar bé”.

De nou apareix la part pel tot, com es jutja de manera global la pràctica docent (ser profe) pel fet de tenir una sexualitat o expressió de gènere diversa (ser profe LGTBQ+) que es materialitza en el cos docent en forma d'autoexigència d'excel·lència.

“Esto no está en el ROF”.

“Te record que això no està en el Reglament d'Organització i Funcionament”.

“Miedo al juicio”.

“No estás en la norma”.

“No hay ninguna cláusula que te incluya”.

Aquí , “No estás en el ROF” no es refereix al fet que el reglament hauria d'incloure al professorat LGTBQ+, sinó que és un símbol de manca administrativa que presenta la Conselleria d'Educació a paràmetres d'anàlisi de l'LGTFòbia que viu el professorat de les Illes Balears i que en conseqüència, en no estar avaluada, no es pot erradicar. I això repercuteix en forma d'autoqüestionament del lloc que pot ocupar el professorat LGTBQ+ quant a figura d'autoritat: “Tú no tendrías que estar aquí”.

Conversa entre participants del grup focal:

- “Susto más que miedo (...) ¿Y si no tenemos miedo?”

- “¿No tienes miedo? Yo creo que los profes somos unos cagaos. Todos tenemos miedo, yo considero que como sistema todos tenemos miedo al castigo. Al castigo venga como venga. Que puede ser porque eres gay y no quieres que otro lo sepa o porque no hiciste la guardia y te va a caer un rayo en la cabeza.”

- Vale, se supone que tenemos miedo”

Extracte d'entrevista: “(...) I sent que estic més de fora de s'armari amb s'alumnat que amb es professorat (...) Supòs que per sa por ¿no? Un poc en es rebuig (...) No sé, supòs que és probablement un prejudici però supòs que és sa por aquesta.”

Quan Augusto Boal, qui va desenvolupar el mètode del Teatre de l'Oprimít, va viatjar a Europa per a continuar amb el seu estudi dels tipus d'opressió es va trobar que, a diferència d'Amèrica Llatina, hi havia una internalització de l'opressió per falta de cos de l'opressor. És el que va denominar “el policia en la cabeza”:

Trabajaba mucho con inmigrantes, profesores, mujeres, obreros, gente que sufría las mismas opresiones que tan bien se conocen en América Latina: el racismo, el sexismo, las malas condiciones laborales, los salarios bajos, los abusos policiales, etc. Pero junto a éstas, surgieron la «soledad», la «incapacidad de comunicarse», el «miedo al vacío» y otras muchas más. Para alguien que huía de dictaduras explícitas, crueles y brutales, resultaba natural que estos temas parecieran superficiales y poco dignos de atención. Era como si, involuntariamente, siempre me preguntara: «Vale, de acuerdo, pero ¿dónde están los "polis"». Porque estaba acostumbrado a trabajar con opresiones concretas y visibles. Poco a poco cambié de opinión.(...) el miedo al vacío o la angustia de la soledad, me impuse trabajar en esas nuevas formas de opresión y aceptarlas como tales (2004,p.20).

“Mis miedos son silencio, no huelen a nada, no hacen ruido, ni siquiera cuchichean, (...) tienen que ver con la autocensura, aparecen invisibles y me hielan de repente. Ese golpe frío en la cara desnuda, sin sangre.”

“¿De dónde vienen esos miedos?”

Veim que hi ha unes experiències o percepcions de situació d'opresió o sentiments d'"angustia" però que ahora semblen estar contradits, posats en dubte o minimitzats per part de la persona enunciant: "angustia irracional".

¿A qué tengo miedo? Realmente no lo sé, solo se que siento esta incomodidad, esta angustia irracional.
¿Y qué que dirán? ¿Se reirán? ¿Me harán daño? ¿Harán daño a las personas que quiero?
y con todos estos miedos me hago pequeña pero soy grande.
¿Harán daño a las personas que quiero?

"Sin sangre". Com si hi hagués una voluntat de minimitzar el patiment quan clarament s'enuncia que se sofreix: "golpe frío en la cara desnuda" o "¿Me harán daño? ¿Harán daño a las personas que quiero?". No és que hi hagi una absència de violència, com va saber veure Augusto Boal, sinó que al no poder personificar en una persona concreta l'opressió, es desdibuixa l'opressió, i per tant no es dona legitimitat a aquestes pors: "¿A qué tengo miedo?" o "Mis miedos son silencio".

Aquesta absència de cos opressor és el que extensament va desenvolupar Foucault a Vigilar i Castigar (1975). Les societats occidentals creen individus normals o normalitzats, tota la societat assumeix que això és així perquè ha de ser així, normes en les quals el propi individu participa: allò que és correcte i allò que no, allò que és digne de ser estimat i allò que no, allò que reconeixem com a autoritat i allò que

no, etc. Per a això, Foucault utilitza la metàfora de la presó en forma de panòptic, en la qual totes les persones preses són vigilades des d'un punt central, de tal forma que poden estar essent observades en qualsevol moment sense saber elles mateixes quan, per això estan constantment controlant el seu propi comportament per si de cas aquest és un moment en el qual estan essent vigilades. Es redueix el càstig físic perquè apareix "la autocensura" de l'individu.

"Mi ser, mi individualidad
aquello que me identifica,
se convierte en dualidad
de aquello que me ataca
y me hace vivir en bucle"

Tot això es materialitza en el cos del professorat LGTBQ+ en el que anteriorment hem denominat la doble vida: el meu ésser es converteix en allò que m'ataca, sóc el meu propi enemic o agressor. Hi ha una negociació i afectació constant amb el mirall, el jo està en perpetu diàleg i construcció amb la percepció que la resta té de mi (sigui positiva o negativa).

"Los miedos a ser juzgados(...) ese dedo acusador(...) que me cuestiona (...). No consigo unir cuerpo y mente, lo que pienso lo que siento... No deseo este descoloque, me centro en mi ser".

" El SER-no SER que ~~teu~~ la sambra
te señala con su normativa

Deda,

que no sabes, en verdad, si está - no está,

¿Qué no te dice cuando te dice?*

- No te quiero de tutor para mi hijo@
- Esto no está en el ROF
- No ~~usa~~ aprendo si no eres hombre? "

A l'hora d'abordar la qüestió de l'LGTBfòbia en els centres educatius, en el procés d'entrevistes hem preguntat al professorat LGTBQ+ sobre la seva percepció dels centres com a espais segurs per a les persones LGTBQ+ en general.

En la seva majoria, les persones identifiquen els centres educatius com a espais segurs: "o sea son espacios seguros, mejores que muchas otras profesiones" / "Yo creo que los centros educativos, por lo menos los públicos, yo creo que son seguros a nivel de poder visibilizarse". No obstant això, aquesta percepció de què es tracta d'una professió que dona una certa sensació de seguretat per a visibilitzar-se, existeix al mateix temps el sentiment de que l'LGTBfòbia és present pel fet que ho està de forma generalitzada a nivell social: "Creo que en todos los centros hay LGTBfobia, pero como lo hay en la sociedad".

Al mateix temps, aquesta percepció de seguretat varia sobre la base dels contextos de cada persona i de l'àmbit on exerceix la docència, o sobre la base de si es mesura aquesta sensació de seguretat en la seva relació respecte a l'alumnat o a la resta del professorat:

"A ver, yo creo que más (seguridad), creo que más en primaria que en secundaria. (...) Me da la sensación, pero para el profesorado yo creo que sí que lo son en general, lugares seguros"

"(...) ahora ya así hablando de los profes, ya te digo, yo llevo tres meses y no sé quienes somos LGTB. Eso no es buena señal, digo yo, de espacio seguro ¿no?"

Tal com recull aquest últim fragment: ¿poden considerar-se els espais educatius entorns segurs quan una gran part del professorat LGBTQ+ no es visible, o sent que és l'única persona visible i de referència en el seu centre? En moltes ocasions, aquesta sensació de seguretat es basa en el fet de no haver sofert discriminació directa: “Clar, jo la meva experiència... Sí, jo no he tingut, no m'he sentit ni agredit, ni tal... (...) Doncs no, no m'he sentit malament”. No obstant això, el fet que la violència no ocorri de manera evident i personificada, no significa que no sigui present i condicioni la seguretat de les persones docents LGBTQ+ per a ser visibles:

(...) sé que la cosa está complicada. De hecho, tenemos figuras aquí dentro (del centro), que están reconocidas, y que están totalmente en contra y que lo... Lo hacen notar, que están en contra de la comisión de coeducación. Le tienen asco! Y no tienen pelos en la lengua de decirlo. Y, al fin y al cabo, esto es LGTBfobia también.

Així, podem dir que la sensació de seguretat en els centres educatius, a vegades es mesura sobre la base de criteris personals i individuals. No obstant això, si s'analitza des d'una perspectiva més macro, es pot dir que l'LGTFòbia és present de manera evident en unes certes actituds de censura o deslegitimació.

Aquesta seguretat que poden percebre el professorat LGBTQ+ també ve marcada per la posició que ocupa el professorat en els centres educatius com a imatge d'autoritat, per la qual cosa per a aquelles persones que se senten legitimades des d'aquesta posició d'autoritat és més fàcil sentir el centre com un entorn segur: “Clar... Es centre educatiu és un espai segur per professors directament perquè tens un estatus també dins es centre educatiu, vull dir, s'alumnat evidentment mos reconeix com a autoritat”. No obstant això, no podem oblidar, tal com hem vist anteriorment, que la inseguretat i la falta d'autoritat estan generalitzades entre el professorat LGBTQ+ i que dependrà del grau de visibilitat o capacitat per a encaixar dins de la norma:

(...) La institución peca de lo políticamente correcto, entonces es un espacio seguro para lo LGTBI binario, sin pluma... Porque si eres un chico

femenino todo el mundo te va a llamar 'maricón', los profes no van a poder evitarlo. (...) Si eres una persona trans a la que seas no binarie, el protocolo no te puede sostener.

D'aquesta manera, hem de tenir en compte que, a vegades, aquesta percepció de seguretat en el centre està directament relacionada amb que la persona docent LGTBQ+ senti que posseeix una certa autoritat i legitimitat en la seva relació amb la resta d'actors socials amb els quals es relaciona en el centre (alumnat, professorat, famílies...).

■ Grup focal

Una de les qüestions més rellevants i noves que va sorgir en la primera recerca de Claustres sense armaris duta a terme l'any 2020-2021 va ser la de necessitar disposar d'un espai segur en el centre. Aquesta qüestió ens va portar a plantejar-nos, d'una banda, la idea que, si necessitaven un espai específic dins del centre que fos segur, implicava que el propi centre no ho era. Per a continuar amb aquesta qüestió ens hem preguntat sobre què s'entén com a espai segur i quina concepció té el professorat LGTBQ+ sobre si el seu centre ho és. Si se'ls pregunta directament contesten que sí, que és un lloc segur, alhora que mostren la necessitat d'un espai propi i crida l'atenció el contrast amb les seves vivències d'LGTFòbia. "Diria que mai m'han insultat directament a l'aula".. Tot això ens du a pensar en la dificultat que té el professorat d'identificar les violències sofertes perquè moltes d'elles són subtils, es tendeixen a justificar o perquè l'agressor manca de cos. (Com ja s'ha desenvolupat en l'apartat anterior de pors).

D'altra banda, observam que es consideren a ells mateixos com un espai segur en relació a l'alumnat i dins de l'espai-centre entès com no segur:

M'agrada molt poder ser referent de les noves generacions i crear espais segurs, però la cosa no es fàcil en un centre educatiu, ja que és un lloc on a llibertat de les persones està molt restringida i les forces del patriarcat actuen amb molta força.

Tal com ja destaquem en la recerca prèvia, les persones docents LGBTQ+ identifiquen la presència d'LGTBfòbia de manera evident principalment entre l'alumnat. Tant en els relats recollits en les entrevistes com en els grups focals, destaca la quotidianitat dels insults "maricón", "marica", mentre que insults com "bollera" no estan tan presents en la interacció entre l'alumnat.

"Entre alumnado sí, sí... sobre todo maricón, sobre todo es el insulto maricón, mucho más que el de bollera"

Cal tenir en compte que l'ús d'insults com a "maricón" o "bollera" fan, en moltes ocasions, al·lusió a qüestions que tenen a veure amb l'expressió de gènere més enllà de l'orientació sexual de les persones que els reben. És a dir, el que assenyalen normalment són maneres d'expressar el gènere enteses com a femenines en el cas dels al·lots (marica, maricón) i formes masculines en el cas de les al·lotes (bollera, camionera). A més, es pot dir que el fet de que l'insult "maricón" estigui més present que el de "bollera" es deu a la invisibilitat històrica cap a les identitats de dones que es relacionen sexoafectivament entre elles. D'aquesta manera, el que sempre s'ha assenyalat i censurat de manera visible ha estat qualsevol actitud afectiva o entesa com a femenina entre els al·lots:

"(...) creo que está mucho más permitido a las chicas, tener una expresión de género más abierta, más fluída, más ambigua y a los chicos no se les permite tanto", "Entre el alumnado sí, bueno, maricón siempre, maricón, maricón, maricón, maricón, eh... Sí, todo lo que no sea chico hetero masculino, es carne de cañón en un instituto"

En el que coincideixen totes les persones docents LGBTQ+ entrevistades i del focus grup, és que l'insult està tan normalitzat que forma part de la quotidianitat en les relacions amb l'alumnat:

"De diez días, nueve se insultan llamándose maricón", "Si que bueno, hace dos semanas fui de excursión y si no llamé la atención 12 veces por decir

“maricon...”, “una persona que és gai bàsicament diu de sa classe que li apunten ‘maricón’ a sa taula, que algú pes passadís li diu ‘maricón’ o coses així, que se posa a plorar i tothom se’n riu perquè ‘marieta, marieta’”

Podem dir, amb tot això, que per al professorat LGTBQ+ que es troba en constant contacte amb aquesta mena d'insults entre l'alumnat, es genera una situació de violència en ser testimoni constant de com les seves identitats són utilitzades per a assenyalar a tota aquella persona que se situï fora de la norma:

“También me afecta cuando se lo dicen entre ellos, aunque se lo digan entre ellos también siento que me lo dicen a mí ¿eh?”

D'aquesta manera, estan en constant contacte amb situacions en les quals part de l'alumnat no està integrat per qüestions d'orientació sexual i/o identitat de gènere, i és inevitable estendre aquest sentiment d'exclusió cap a sa seva persona.. Al mateix temps, aquesta normalització de l'insult i de l'LGTFòbia, a més de fomentar la inseguretad en el professorat no cisheterosexual, facilita que es generin situacions en les quals aquests insults es dirigeixin cap al mateix professorat.

“Un alumno me llamó travelo. Eso me... Se me desmoronó el mundo. Me afectó mucho, me afectó muchísimo (...)”

“Un alumno mío gritó a la salida de las clases que era maricon. Él y sus amigos se reían mientras esperaban mi confirmación porque lo eres, ¿verdad?”

“Si hay preguntas o comentarios que identifico cómo hirientes dirigidos hacia mí, me hago la sorda”

Encara que una part del professorat LGTBQ+ que ha participat en aquesta recerca no identifica aquestes situacions directament com LGTFòbia a causa de la mateixa normalització de la violència, aquí podem veure com el no respondre o no donar importància a aquestes violències, a vegades, és una estratègia d'invisibilitat amb la finalitat de protegir-se, com a acte de supervivència.

Respecte de l'LGTBfòbia que és exercida pel professorat, en els processos d'entrevistes i els grups focals, no destaca un gran nombre de situacions relatades pel professorat LGBTQ+. No obstant això, sí que es donen algunes situacions de violència tant cap a alumnat com cap a professorat no cisheterosexual que són prou preocupants com per a destacar el paper del professorat en la reproducció de l'LGTBfòbia.

Este año tenemos dos niños trans y sí que han pedido que si les podíamos llamar con el nombre masculino y bueno muchos profes no... No lo están haciendo y son profes que ya te digo que en principio no tienen ningún problema con nada de esto. Pero no les llaman como ellos quieren que les llamen. Sí que he escuchado algún compañero hacer comentarios de: 'es que esto es una moda y como está de moda pues...' (con respecto al alumnado trans)"

Com veiem, existeix una resistència d'una certa part del professorat a facilitar o entendre els processos de l'alumnat trans, de manera que la transfòbia es normalitza i es continuen deslegitimant les seves identitats en no respectar els pronoms i noms sentits de les persones trans.

Un alumno trans de 10 años (...) se metió en el baño de niños (...) me pareció genial la decisión y fui a buscar a su tutor para saber si se había iniciado el protocolo trans en el cole. Sin contestarme fue directamente al baño de niños a sacarlo y delante de todo el grupo le dijo que era una niña y que tenía que ir al otro baño. El dolor, frustración, impotencia y rabia aun lo mantengo.

Tal com veurem més endavant, aquest tipus de situacions es deuen en gran mesura a la falta de formació respecte a diversitat sexual i de gènere que és generalitzada en el sistema educatiu. Així i tot, hem d'atendre la gravetat d'aquesta mena de situacions, que exposen a l'alumnat trans davant la legitimació de la transfòbia i l'LGTFòbia en els centres educatius. La posició com a referent que ocupa el professorat també es pot exercir des de la desautorització de les persones docents LGBTQ+, per la qual cosa la formació en diversitat sexual i de gènere per a tot el professorat és fonamental.

En unes certes ocasions, aquesta desautorització cap al professorat LGBTQ+ du amb si una sèrie de conseqüències: "Cuando te han hecho foco de algo por tu orientación sexual genera un ambiente laboral incómodo con falta de confianza en la praxis educativa". Aquesta incomoditat comporta a una inseguretat constant davant la pràctica docent, de manera que l'excel·lència es converteix una vegada més en el camí (auto)imposat sobre el professorat LGBTQ+ per a aconseguir que la seva autoritat com a docent sigui reconeguda.

D'altra banda, encara que les situacions d'LGTFòbia cap a altres persones docents no siguin nombroses (o bé perquè no existeixen o bé perquè no són percebudes pel professorat LGBTQ+), es continuen produint en el context educatiu de manera directa:

El año pasado, cuando me preguntó (una compañera) que si estaba casada y yo le dije que "sí", y me fue a hablar de mi marido y yo le dije que no, que era una mujer... Se puso a reírse directamente.

Sala de profes (...) Descubren que estoy teniendo algo con la hermana de una compañera de curro. Metralleta de preguntas, me ayudan a desvestirme (...) siguen las preguntas (...) genera curiosidad. Suena el timbre, todo el mundo se va a clase, nadie me ayuda a vestirme. Al abrimos, al desnudarnos, la otra parte es muy colaboradora porque recibe algo. Cuando necesitamos reordenarnos y vestirnos después de esas experiencias pocos se ofrecen a colaborar.

Aquest desvestir-se metafòric que es relata en aquest últim extracte dels grups focals, posa damunt la taula com el nivell d'exposició afecta el professorat LGTBQ+ i com la curiositat a vegades es converteix en un interrogatori sobre les experiències de les persones no cisheteronormatives.

Por su lado, también está presente, en repetidas ocasiones, la insinuación o acusación directa de adoctrinar: “¿Por qué me lo llevaba todo al tema LGTBI-QA+?” / “Me han llegado a insinuar si estoy adoctrinando al alumnado por ser yo marica”

El professorat no binari i/o trans té una especificitat i és que en moltes ocasions la lectura del gènere ve creuada amb l'edat i genera situacions com aquesta: “Que me riñan otras profes cuando me confunden con alumno”, “Que me digan que tengo voz de chica o que soy muy joven” ahora que la manca de comprensió i motivació per fer-ho “Amb l'alumnat és una cosa, amb la resta de docents és una altra, n'hi han d'ells que no ho entenen o et fan sentir que no ho entenen...”

LGTBfòbia que exerceixen les famílies

Tot i que, en general, les persones que han participat en les entrevistes i en els grups focals no han sofert una discriminació directa per part de les famílies de l'alumnat, sí que s'han donat situacions en les quals el professorat LGTBQ+ ha estat assenyalat i discriminat per ser visible.

Si que una niña de este centro (concertado) me dijo que era lesbiana.(...) Y bueno, la apuntaron (sus padres) a no sé qué cursos de estos para curarse, no sé exactamente para qué eran. Sé que le dijeron a la niña que dejara de hablar conmigo; lo supe por otros compañeros suyos que me lo contaron...

Destaca com torna a donar-se una situació de discriminació en un centre concertat. Malgrat que, com ja hem vist, la manca de seguretat per a visibilitzar-se i sentir que tenen suport, en aquesta mena de centres estan generalitzades, hem d'assenyalar que aquestes situacions ocorren també als centres públics:

Nosotros trabajamos mucho con el tema de la coeducación y una madre vino en una ocasión a acusarme de que su hija había compartido en TikTok que era bisexual y que se quería suicidar porque yo le había metido en la cabeza el tema de ser lesbiana y cosas así.

Aquest tipus d'acusacions reforcen la idea de que, el professorat LGBTQ+, en visibilitzar-se assumeix una càrrega que "(...) ens fa vulnerables perquè en qualsevol moment poden acusar-nos i es pot crear moltes dificultats".. Aquesta vulnerabilitat està subjecta al fet de que, a través de la visibilització, aquestes persones docents es col·loquen com un referent que assumirà la responsabilitat de tot el que ocorre amb el seu alumnat en relació amb les seves identitats, de manera que se'l culpabilitza de fomentar tot allò que se surti de la norma cisheterosexual.

LGTBfòbia cap a un mateix

VERGONYA me volen fer sentir per ser i sent el DOLOR que m'arriba en forma de VIOLÈNCIA interna, amb mi, cap a mi, i de tot el DESCONEIXEMENT que teniu i la poca empatia, del no voler entendre ni escoltar, de la POR!

VERGONYA sent quan sóc i no sóc el que s'espera

Soc la RÀBIA de no poder-me explicar com voldria, de que em miris per damunt l'espatlla, o que abaixis la mirada

amb el teu JUDICI no arribarem enlloc i m'atrapa el propi

DESCONEIXEMENT que teniu i la poca empatia, del no voler entendre ni escoltar, de la POR.

Hem denominat LGTBfòbia cap a un mateix al que habitualment es denomina LGTBfòbia interioritzada, és a dir el rebuig a la pròpia sexualitat i/o identitat de gènere diversa com a estil de vida acceptable i la por a l'estigma associat amb ser LGBTQ+. Ens desmarquem del terme LGTBfòbia interioritzada perquè aquesta també pot ser d'una persona LGBTQ+ cap a un altre membre de la comunitat LGBTQ+ i també perquè, tal com hem desenvolupat àmpliament en els dos primers apartats, Visibilitat i Pors, l'LGTBfòbia, encara essent cap a un mateix, no té gens d'interior, perquè és contextual i social. Utilitzant conceptes com interioritzada, tornaríem a caure en la dicotomia interior/exterior, dins/fora (de l'armari), privat/públic, ocult/visible, marcat/universal.

L'LGTBfòbia cap a un mateix va acompanyada d'emocions com ara: “miedo, vergüenza”, “soledad”, “bloqueo”, “Aislamiento”, “Individualidad” i amb totes aquelles estratègies de supervivència relacionades amb l'ocultació de la pròpia identitat que repercuteixen en la sensació de dur una “doble vida”, desenvolupades en els apartats anteriors.

Veim com aquesta dependència entre l'LGTBfòbia amb un mateix i les experiències viscudes o situacions externes: “Los que estamos en esta situación hemos vivido miedo, vergüenza, sufrido por juicios en la mayoría de las veces muy parecidos, sino iguales”, “Mis miedos(...) tiene que ver (...) con la soledad, con no tener referentes, tienen que ver con sentirme desacredito frente a les alumnes, frente al resto de profesorado, frente a las familias (...) con sentirme un bicho raro”. També s'observa com l'LGTBfòbia cap a un mateix passa pel que Austin (1982) denomina els actes de la parla, o per la incapacitat d'actuar a través d'aquest parlar constitutiu. És a dir, situacions que localitzen el professorat LGBTQ+ en l'espai de risc entre el visibilitzar-se i l'ocultar-se, a causa de la presumpció de cisheterosexualitat i LGTBfòbia social que es viu en les comunitats occidentals, que comporta una auto-responsabilització en forma d'aquest “ser incapaz de dar explicaciones”, pressuposant que són les persones diverses les que han de donar resposta a aquesta LGTBfòbia social i a la presumpció de cisheterosexualitat, tal com s'ha desenvolupat en apartats anteriors.

(...) Yo estoy en clase en medio de todo el alumnado hace seis, siete u ocho años y de repente me hacen una pregunta personal y ese gran interrogatorio soy yo, la pregunta es ¿tienes mujer? y me quedo bloqueado y no se que responder. Hay unos segundos que se hacen eternos y todos esos ojos mirándome ¿Qué respondo? ¿Digo no y ya está? ¿Digo no y digo que soy gay? Al final cambio de tema y sigo con la asignatura. El miedo a la respuesta me deja bloqueado durante unos minutos.

“Me quedé tan bloqueado que solo supe decirle...”

“Majoritàriament al·lots (...) Amb estereotips més retrograds i la clara violència cap al paper de la dona (...) Com redirigir les temàtiques, com sortir de que allò no normatiu es comic?” lo que “No soy capaz de nombrar(...) No ser suficientemente rápido para tener una respuesta sagaz, ser incapaz de dar explicaciones” .

Amb el alumnat

Visibilització

- El fet de presentarme a l'alumnat com a professora amb identitat no binària (...) ha estat una porta per a l'alumnat disident es comuniqui amb mi. I sembla que ha servit per iniciar alguns processos de acompanyament amb l'alumnat trans*. També per informar/sensibilitzar a part del professorat, apropant la realitat disident al claustre
- “ Me preguntan si tengo mujer y pienso que esta es la mía, abro las puertas del armario y saco todo lo que hay ahí dentro de forma natural (...) Así creo el vínculo (...) y de forma natural se puede hablar de todo”
- “Hablar de mi misma en femenino”(docent que s'identifica com a marica)
- “Desde el primer día salir del armario (...) Ser visible”
- “Visibilitzar la meua corporalitat, performativitat, la meua pluma des del primer dia”

Ocultació com a estratègia d'autoprotecció

- “Faig promoció i defensa dels drets fonamentals, però no utilitzant el meu propi cos com a exemple”

Experiència pròpia com a eina pedagògica

- “Sobre todo naturalizarlo. No es necesario hablar de eso en concreto, si no que eso en concreto aparezca”
- “Tot i que no ho explico no tinc problemes de parlar-ne obertament amb l'alumnat.(...) utilitzo la meua experiència personal com exemple i faig el possible per visibilitzar al col·lectiu en positiu”.

- Espero poder transmetre a tot l'alumnat els meus coneixements i vivències. Considero que pot ser de gran ajuda
- “ Naturalizar desde el primer día a través de la conversación los 10 minutos primeros ¿Qué hiciste el finde? Pues fui con mi chico a ver tal peli y luego a un festival trans super chulo”
- No revelo mi identidad cómo persona LGTBI en un primer momento sino que espero esos momentos en los que se producen estos debates para que el alumnado acabe preguntando todas esas cuestiones”
- “Yo intento, o sea visibilizarme... Claro que es una herramienta pedagógica, pero también psicológica, es decir, vale, puedo acabar de profe, osea esto es como... Es un modelo de éxito realmente”

Capsa d'eines

- “Principio de curso hablamos de nombre, pronombres, orientaciones sexuales, aficiones, gustos...”
- “Crear vínculo/ clima de confianza”
- “ Ser tutor es una estrategia fantástica”
- “Llenguatge inclusiu”
- “Dinàmiques de presentació per coneixer-mos i agafar més confiança”
- “Posar en qüestió la idea d'autoritat: Jugarla per generar distintes maneres de vincular-nos
- “Espai d'autocrítica, anàlisi i observació de la feina que feim i com la feim”

Entre l'alumnat

- “De cara a herramientas tenemos pocas, no tenemos ninguna y eso lo traté con un programa (...) que se hablaba de la sexualidad en general, entonces con ese documental sacamos varios puntos y ahí fue un poco hablar de la experiencia personal, que ellos también se sintieran cómodos para decir lo que necesitaban”
- “He creado una comisión de alumnado entonces cada dos semanas nos reunimos y entonces vamos a compartir videos, reflexiones, historias, yo que sé, lecturas o películas o...”

- “Demandar per les seves pors, Què els remou a ells que jo sigui divers?”
- “El grup classe per treballar una violència, perquè algunes se enteren més que altres”
- “Anàlisi del problema i resolució de conflictes”
- “Creo que al final, el recurso más utilizado al final siempre es el diálogo, el sentar dos personas y ver, analizar la situación pero recurso propio no conozco, no tengo”
- “Asamblea de coeducación”

Davant la discriminació

- “Aturar la classe que algú utilitza la paraula maricón com a sinònim de gilipollas”
- “No distinguir o discriminar (dividir/separar) al laumnado por sexo/genero/identidad sexual. Todos iguales”
- “Hacer ver lo ridículo que es discriminar a alguien por su sexualidad. Comparación con lateralidad ¡Uy!!¿ Pero eres zurdo? No se te nota. Los zurdos son muy graciosos ¡Qué fuerte! Eres zurdo ¡Qué te jodan, zurdo de mierda!”
- “Parar y hacer reflexión cada vez que oimos la palabra maricón o cualquier otro insulto”.

En el centre

Estratègies de visibilitació

- “Llevar camisetes, visibilizarme”

Capa d'invisibilitat o prendre distància

- “El claustre és un i jo les veig apartat, amb distancia decidint con i a qui me apropo, medint i valorant qui me acepta amb qui puc i vull ser jo”

Agent de coeducació/Formació

- “Bueno vaig fer un curs l'any passat de...de... de... de Ben Amics va ser, si d'acompanyament a l'alumnat (...) Ja que estic al... a la Comissió de Co-educació doncs intentes ser una mica... conseqüent amb allò que estàs fent i tal, i si... Vaig fer cursos d'acompanyament a alumnado trans, de acompañamiento al alumnado LGTBI”.
- “He fet molta formació en materia de gènere i faig la funció de agent de coeducació del meu centre educatiu. Aprofit qualsevol oportunitat a la classe al pati i a la sala de professorat per visibilitzar la nostra educació diferenciada per genere i reflexionar i donar la xapa”
- “Ampliar la comissió de coeducació amb prof dissident”

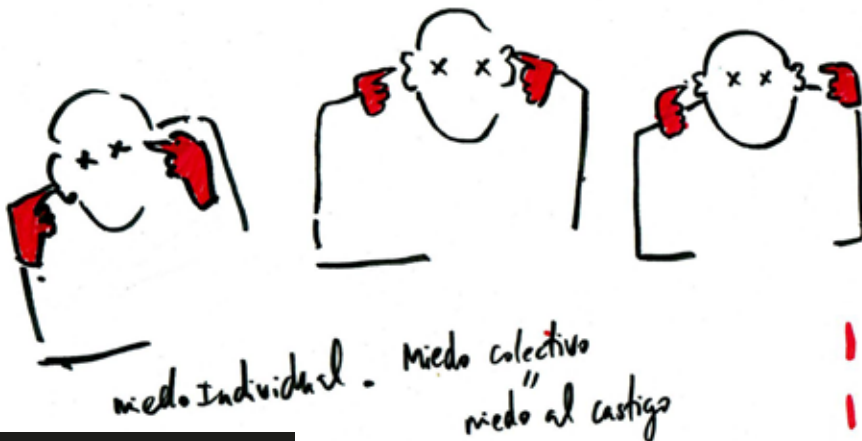
Vincles/Xarxa

- “ Generar vínculos con el alumnado, con profesorado, en el instituto, pero también fuera con entidades externas”
- “Localitzar una profe que pugui ser aliada, generar una conversa on surtis de l'armari”
- “Xarxa, asociacionisme (xarxa alumnat, xarxa professorat, professorat de suport, orientació, equip directiu si es pot”
- “Generar un espacio de habla y escucha con compañero”
- “Buscar aliados, para compartir sobre la vida de las clases. Profundizar en la vida escolar/cultura escolar del centro)”
- “Generar espacios de compartir ideas, inquietudes del profesorado”
- “Accions col.lectives amb professorat i alumnat”
- “Cada día tienes una nueva oportunidad para empoderarte(...) No estás sola solo mira alrededor”

Soletat

aïllament...

violencia...

miedo individual - miedo colectivo
miedo al castigo

↓
COLECTIVO

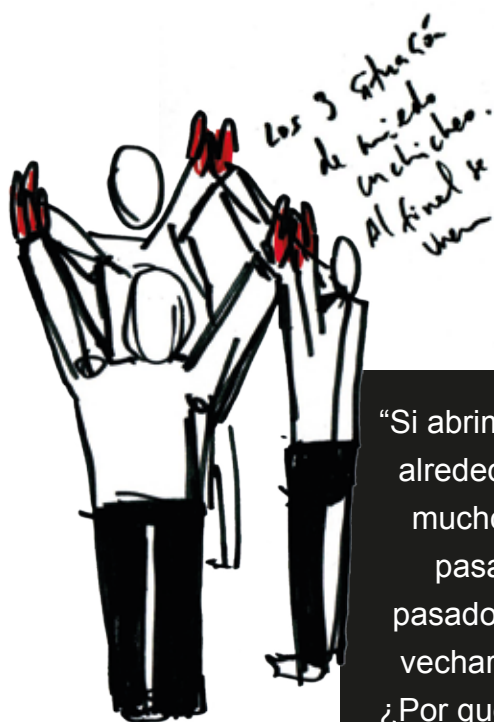

se cubren las espaldas

“La unió
rendició de la ignorància i la por
Units lluïm y som victorioses
Gora Ubuntu!”

“Xarxa de professorat referent
LGTBIQ*”

“Si abrimos los ojos y miramos
alrededor, veremos que hay
muchos a los que les está
pasando lo que nos ha
pasado. ¿Y por qué no apro-
vechar de esta comunanza.
¿Por qué dejar que los miedos
venzan aprovechando de la
fragmentación entre nosotros?
¡Es nuestra lucha! Si quere-
mos triunfar, tendremos que
ayudarnos entre nosotros
antes de enfrentarnos a los
demás”

El mateix centre educatiu

- “Visibilitzar la diversitat al centre”
- Implicar a la direcció del centre”
- “I ha dias durs
però també moltes ganes, il·lusió
de trancar la norma
de crear confusió.”

Espai Segur

- “Crear un aula coeducativa o espai segur”,
- “Desde la comisión, hemos creado este aula coeducativa o espai segur, y tuvimos un poco de conflicto con el equipo directivo porque decía que si le ponemos el nombre de espai segur, era como que dábamos a entender que el patio no era seguro”
- “Entonces yo realice una formación. Después hice una transferencia al claustro pues un poco para sensibilizar y todo esto. Y entonces bueno pues los diferentes aspectos de la coeducación y uno de ellos es la diversidad LGTBI, diversidad familiar;, hay diferentes ámbitos de trabajo y este es uno”
- “Pensar que los heteros también tienen sus rarezas”

Material pedagògic

Treballar amb les absències i el dubte

- “Aprovecho para hablar de familias diversas. Empiezo la clase preguntando ¿Cuántos de vosotros y vosotras tenéis una familia diferente a la que aparece en la foto del libro? Así introducimos a las otras familias”
- “Parlar sempre des del posar en dubte qualsevol estructura externa: llibre de text, institució, escola, horaris, curriculum, HETERONORMA”
- “En clase, aprovecho los temas que hemos de estudiar para iniciar debates y así poder captar la sensibilidad de mi alumnado. Por ejemplo: vocabulario de ropa

muestro fotos de chicos vestidos con ropa tradicionalmente de mujer, ¿Cómo responde el alumnado? ¿Hay risas, murmullo, etc.?

- “Treballar els gustos: Es trien els gustos perr els aliments? Què tries? La família la tries? La sexualitat?”

Arts: literatura, audiovisuals i pràctiques teatrals

- “Utilizar el role-playing y las presentaciones para abordar temas cómo: transfobia, bullying por cuestiones LGTBI y debate común”

- “Eines i metodologia del teatre per compartir experiències i posarles al centre per treballar-les”

- “Utilizar videos YouTube, cortos, películas en cada una de mis clases para generar debate y abordar temática LGTBIQA+”

- “Utilizar materiales didáctico LGTBIQA+ para explicar conceptos. Ex.: Susan and Karen love each other”

- “Pel.lícules i documentals”

- “Xerrades, tallers per obrir possibilitats”

- “Es decidir un contenido transversal y trabajarlo durante todo el curso, es que al final no... No es un recurso específico que digas tal, intentamos que por ejemplo los libros de lectura obligada, se incluyan ya personajes lgtbi que ya tenemos bastante literatura lgtbi. Que se incluya, bueno si ven películas, todo esto también ¿sabes? Y que se incluya y que haya referentes”

- “(...) Este es el cuarto año y hemos ido pues adquiriendo muchos libros también, de diversidad sexual, de diversidad familiar, bueno de muchos aspectos que pensamos que es muy necesario y el tema de la bibliografía es que es fundamental y te da pie a hablar mucho con los alumnos de todas estas cosas”

- “Tener y mostrar referentes LGTBI”

Necessitats

Tal com vàrem recollir en l'informe presentat fa un any, el professorat LGTBQ+ planteja una sèrie de necessitats que atenen en la seva majoria a la falta de recursos i a la falta de formació de tot el professorat en general.

“De cara a herramientas tenemos pocas, no tenemos ninguna...”, “la formación que tenemos los profesores es nula...”, “Pues mira lo primero, lo abordo a través de la asignatura, meto, materiales que tengo que elaborar yo, todos prácticamente”, “Me faltan herramientas para realizar mi trabajo desde otra posición, en la que me sienta cómoda y libre, y que sirva de alguna manera para transformar”, “No tinc estratègies per educar des d'aquesta perspectiva”.

Com podem observar, aquestes necessitats sobre amb la manca de materials està en relació amb les estratègies que desenvolupa o no el professorat LGTBQ+ per a abordar la diversitat sexual i de gènere, tal com hem vist en l'apartat anterior. A més, s'especifica la necessitat de que els mateixos materials que s'utilitzen en les assignatures siguin més inclusius, com és el cas d'assignatures com biologia:

Crec que per poder-ho treballar de forma correcta hauríem de disposar de material didàctic que sigui realment divers, no només amb es tema de sa intersexualitat, sinó per exemple, incloure cossos trans, no existeixen, cossos no normatius, tots els cossos d'anatomia són sempre perfectes depilats, sense pèl, eh, més naturalitzats i si noltros no tenim aquest material, és molt difícil.

A més, com veim, en algunes ocasions “el propio alumnado me ha pedido dedicar varias clases exclusivamente a la diversidad psíquico-sexual”.

El problema que es troba el professorat LGTBQ+ és que, en moltes ocasions, els materials dels quals disposa no representen la diversitat de les identitats i els cossos de les persones, per la qual cosa es troben amb unes

limitacions que en moltes ocasions tracten de resoldre pel seu compte desenvolupant estratègies individuals.

Així, es planteja la necessitat de que la diversitat sexual i de gènere deixi de ser abordat des de la voluntat individual de les persones docents i es comparteixi la càrrega en el centre, així com poder comptar amb professionals en el tema per a evitar que tot el pes caigui sobre el professorat sensibilitzat:

“Vull dir, jo crec que també seria una tasca que hauria de fer s'equip directiu, proporcionar tota aquesta informació en es claustre, donar eines en es claustre de com tractar aquests temes i realment això no se fa”

“También creo que debería venir una persona con los conocimientos y una persona apta para hacerlo, ¿no? Lo que he visto muchas veces es como, venga el profesorado tal, pero no se nos forma, ahí sí que se debería”

Sumat a aquesta necessitat de compartir la càrrega sobre l'abordatge de tot allò relacionat amb la diversitat sexual i de gènere, el professorat participant ha plantejat, en gran manera, la necessitat de que la formació en aquestes qüestions la realitzi tot el professorat. En moltes ocasions, han especificat que existeix una certa manca d'interès per part del professorat no LGTBIQA+:

Creo que más a nivel individual si a ti te interesa este tema o perteneces al colectivo, pero en general no... Al contrario: la gente, incluso veo mofas, cuánta 'cosa', cuánto 'hay que estudiar un máster para entender todo esto'. Esto ya demuestra que no estás ni familiarizado con los términos.

Es problema és que... Qui vol? Perquè en es final som es mateixos es que mos formam i és molt difícil... És un tema que clar, molta gent si no li toca pues es que no li interessa i ja està. (...) És un poc desesperant, però no sé.

Es verdad que tendría que ser obligatorio. Es que, osea, el propio profesorado que no está dentro del colectivo parece que no... Bueno es que no sé, no sé si es que no se quieren... Por todo lo que hay y también porque lo desconoce ¿sabes?

Així, es planteja fins i tot que aquest tipus de formacions siguin obligatòries amb la finalitat d'evitar la desinformació generalitzada que identifiquen que existeix en els centres educatius.

“El professorat hetero no entén la necessitat d'ampliar el relat (...) Potser és una por i una falta de recursos el que els/les paralitza”

“Profesores universitarios que han preguntado qué es eso de LGTB cuando hablábamos de actividades que hago. Falta formación y concienciación dentro del profesorado”

La falta d'interès, acció i formació en temàtica LGTBIQA+ per part del professorat cisheterosexual, encara que hi hagi excepcions, té implicacions directes en què el professorat protagonista de la nostra recerca no se senti acompanyat.

D'aquesta manera, la solitud i la inseguritat per a visibilitzar-se en el centre, tornen a ser l'element que està en joc quan parlem de la realitat de les persones docents LGTBQ+. Així, ens agradaria remarcar la necessitat de que els centres siguin espais segurs perquè el professorat pugui visibilitzar-se:

“Necesidad/deseo de comunicar desde aquello que soy y me atraviesa”,
“Necesidad de transmitir quién soy como persona en el ámbito educativo tanto a alumnos como profesorado”

Fruit de la recerca anterior, l'equip investigador va poder extreure tres àrees de conclusió i/o resultats.

En primer lloc, en relació a la **Visibilitat** es va observar que el professorat LGTBQ+ tendeix a la no identificació en majúscules, no obstant això sí que troben estratègies per a “deixar molles de pa” i visibilitzar-se de forma més simbòlica. En aquest sentit en el desenvolupament d'aquest segon procés d'investigació-acció participatiu, s'ha pogut aprofundir en el que s'ha traduït en “una doble vida” que articula la visibilitat, les pors i la identitat del professorat LGTBQ+ que en el context educatiu combina estratègies de visibilitat i “ocultació” en diferents nivells respecte a l'alumnat, famílies i claustre, generant una sensació de malestar, traïció o fins i tot confusió, ja que es transversalitza la seva identitat en un mateix espai de formes completament diferents i diferenciades.

Ressenyar que es recull el concepte de “ocultació” de les pròpies persones participants, en tant que re-victimitza i genera major opressió sobre el professorat LGTBQ+, ja que no sent els centres educatius com a espais segurs, a més s'enfronten a l'estigma de la “traïció” per no haver-se visibilitzat, per la qual cosa no podem caure en la individualitat i allunyar la mirada del que respon directament al sistema de la cisheteronorma que implica el rebuig directe al professorat LGTBQ+ independentment del grau en el qual es visibilitzi. L'LGTBIfòbia com a concepte teòric es torna difús en la pràctica quotidiana del professorat LGTBQ+, en tant que no existeix un subjecte concret (amb cos) que exerceix la violència, sinó que es tracta d'una conjunció del sistema, individus, pors i creences, que generen diferents efectes col·laterals com que el professorat LGTBQ+ carregui amb “la culpa” per visibilitzar-se (sembla que “lo llevas todo a tu terreno”) o per no visibilitzar-se (hauries de ser un referent) generant aquesta dualitat que algunes participants assenyalaven com “la doble vida” i que comporta directament a “ser el teu propi policia” lligat al sentiment de culpa i a la interiorització de l'LGTBIfòbia social.

Per això resulta important no tan sols dotar de marc i xarxa de suport al professorat LGTBQ+, sinó també analitzar des de la perspectiva social de cisheteropatriarcat aquestes respostes/efectes individuals, per a evitar caure en la revictimització o restar agència a aquest col·lectiu.

A diferència del projecte anterior, en el qual es recollia la necessitat d'em poderar el professorat LGTBQ+ perquè siguin referents de l'alumnat LGTBIQ+, en aquest procés d'investigació s'ha pogut apreciar que existeix una “primera generació” de professorat LGTBQ+, la qual cosa genera una oportunitat però també una por, ja que es tracta de docents LGTBQ+ que no varen tenir referents en la seva infància i adolescència, però a més no han tingut referents del “ser profe LGTBIQ+” pel que genera una sensació d'arenes movedisses entre visibilitzar-se “massa” o no actuar “prou” com si es moguessin en una constant teranyina, amb l'enorme responsabilitat que comporta l'acompanyament a l'alumnat LGTBIQ+ especialment en aquelles situacions de major vulnerabilitat com l'assetjament escolar o els processos de trànsit.

Aquesta “primera” generació de docents LGTBQ+, en el marc de la generació de 32 a 45 anys (aproximadament), tenint en compte que va haver-hi docents però de manera més atomitzada i amb poca repercussió i impacte social, o en contextos molt locals on la visibilitat era una intersecció que la resta del poble “sabia qui eres”. Podem observar per això que podria afectar en major mesura al professorat LGTBQ+ d'aquesta generació per aquesta inseguretat d'estar “sistematitzant” per primera vegada aquest “ser” docents LGTBI.

La *quotidianitat de les persones LGTBQ+ pot quedar transformada en “extraordinari” des del marc de la cisheterosexualitat amb el que provoca que a vegades la professionalitat deixi d'estar subjecta a la capacitació i a les accions desenvolupades, en aquest cas específic afectant la tasca pedagògica per a ser qüestionada a partir de l'orientació sexual i/o identitat de gènere. Utilitzant la metàfora de la part pel tot, el ser LGTBQ+ passa a convertir-se en la centralitat de les múltiples qualitats i experiències, produint-se l'efecte sobre el personal docent de cerca de l'excel·lència, efecte que no és aliè a altres minories en els seus llocs de treball.

En aquest marc, de la (in)visibilització observam que es donen processos de visibilització lligats a la “normalització i/o naturalització” de la diversitat de gènere i sexual a través dels cànons propis de la família nuclear tradicional. Entenem això com una estratègia per part del professorat, que estaria dins de les lògiques d'assimilació de la homonormativitat a través dels models familiars, la bona família i la no-família. En aquest sentit, apel·lant a un imaginari col·lectiu es poden apreciar indicis dels mites de la pederàstia i la promiscuïtat associats al col·lectiu, en el qual les pròpies persones LGTBQ+ encara volent allunyar-se d'aquestes associacions, es veuen afectades inconscientment per elles, i es narren a elles mateixes dins de les lògiques de reproducció de lògiques cisheteropatriarcales.

En segon lloc, respecte a l'**LGTBfòbia** en la primera recerca vam poder observar com existien situacions de discriminació i LGTBfobia directa i altres d'estructurals cap el professorat LGTBQ+. En aquest procés ens hem centrat més en la percepció del professorat sobre l'LGTBfòbia en els seus centres educatius, destacant que gran part del professorat (LGTBIQ+ i no-LGTBIQ+) no detecta l'LGTBfòbia en els seus centres educatius, front del 30-45% que diu detectar-la. El que ens du a reflexionar entorn de la normalització de la violència, ja que insults com a “maricón” o “mari-macho” estan àmpliament estesos en tots els centres educatius, tal com s'ha pogut comprovar en els diferents estudis que s'han realitzat en entorns escolars.

Una de les hipòtesis contrastades en la dualitat que gran part de les participants han manifestat, tant a través del qüestionari com en les entrevistes i Grups Focals, entre els centres públics i els centres concertats/privats, especialment en els religiosos i/o dependents de la diòcesi. El sentir del professorat en general és que els centres públics són més segurs en general, i especialment el professorat LGTBQ+ ha narrat situacions flagrants de discriminació, assetjament laboral i fins i tot aconseguint l'acomiadament improcedent per orientació sexual.

A més el professorat LGTBQ+ ha ressenyat la “inexistència” de la diversitat sexual i de gènere als centres concertats religiosos, tant en els continguts com en els claustres i aules d'alumnat, “no és un tema tabú, és que no existeix” fent especial al·lusió a l'absència total d'intervencions pedagògiques en diversitat sexual i de gènere. El que ens du a demanar-nos per l'aplicació no sols de la llei 8/2016 per a la defensa dels drets de LGTBIQ+, sinó de tots aquells protocols d'acompanyament a l'alumnat trans*, assetjament escolar, etc. en centres finançats amb fons públics.

En tercer lloc, respecte de les **estratègies** s'han pogut constatar les conclusions que es llançaven en l'informe anterior, amb una preocupant manca de coneixement de la llei 8/2016, especialment a l'illa de Mallorca, així com dels protocols trans* i d'assetjament escolar, especialment el d'Acompanyament a l'alumnat trans*.

Entre les propostes d'acció han destacat el transformar les formacions en DSG en obligatòries per a trencar els cercles de formació on sempre participen les mateixes persones que ja parteixen d'una sensibilització i interès per la temàtica.

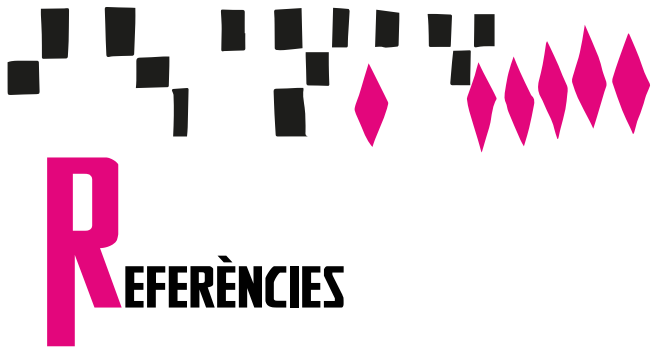
Destacar quant a les estratègies del professorat LGTBQ+, l'ús de les pròpies interseccionalitats, de ser LGTBQ+, dones, migrants, no joves, provinents de classe obrera etc., com a element i eina d'acció pedagògica des dels marges, generant un major apropament i empatia cap a i amb l'alumnat.

Finalment, s'afegeix a aquestes conclusions un esment específic a les **necessitats** del professorat LGTBQ+:

- Necessitat de materials pedagògics específics i transversals en Diversitat Sexual i de Gènere.
- Necessitat de suport institucional específic al professorat LGTBQ+ en els centres concertats i vetllar pels seus drets laborals en els centres privats, amb la condició d'evitar situacions d'assetjament laboral, violència i/o fins i tot Delictes d'Odi.

- Necessitat de situar l'obligació que els centres educatius siguin segurs per a les persones LGTBIQ+ en els equips directius, perquè aquesta tasca no recaigui en el professorat LGTBQ+ i/o aliades.
- Necessitat del professorat LGTBQ+ de no sostenir en solitari l'acompanyament a l'alumnat LGTBI, per la qual cosa és necessària la xarxa de professorat format i capacitat.

Per a finalitzar volem ressenyar que aquest procés investigador, així com l'equip que l'ha duit a terme té limitacions tant temporals com de perspectiva, en tant que la interseccionalitat és un concepte del qual moltes vegades feim ús però poques es dignifica, en aquest sentit volem ser humils en les respostes que es busquen en l'informe, ja que en moltes ocasions les eines amb les quals es compten no poden donar cabuda a la interseccionalitat de les experiències que el professorat LGTBQ+ representa, per la qual cosa aquestes interrelacions experiencials es perden en el procés d'investigació en pro de focalitzar la mirada en la diversitat sexual i de gènere, però es considera imprescindible plantejar aquesta reflexió per a l'enteniment de tot el treball desenvolupat, com un procés, en un context i baix un mirada, i no com una fita, una veritat ni un tot.

Anzaldúa, Gloria (2016). *Borderlands/ La Frontera: La Nueva Mestiza*. Capitán Swing

Austin, J. L. (1982). *Cómo hacer cosas con palabras. Palabras y acciones*. (Trad. de G. R. Carrió y E. A. Rabossi). Barcelona, España: Paidós. (Original en inglés, 1962)

Boal, Augusto (2004) *El Arcoiris del deseo. Del teatro experimental a la terapia*. Alba Editorial

D'Erasmus Stacey (2004) *TELEVISION; Lesbians on Television: It's Not Easy Being Seen*. The New York Times <https://www.nytimes.com/2004/01/11/arts/television-lesbians-on-television-it-s-not-easy-being-seen.html>

Esteban, Mari Luz (2012) *La teoría social y feminista del cuerpo . Trabajo corporal y cambios en la identidad de género. En Antropología del cuerpo* (pp. 9-70, 125-154). Bellaterra.

Foucault, Michel (1975) *Vigilar y castigar: Nacimiento de la prisión*. 1993 Siglo XXI

Halberstam, Jack (2018) *El arte queer del fracaso*. Egales

Hernández, Fernando (2008) *La investigación basada en las artes. Propuestas para repensar la investigación en educación*. Educatio Siglo XI n-26, pp 85-118 <https://revistas.um.es/educatio/article/view/46641>

Huerta, Ricard (2021) *Profesorado LGTB*. Tirant humanidades.

Platero Méndez, Lucas (Raquel) (2014) *TRANS*exualidades: Acompañamiento, factores de salud y recursos educativos*. Bellaterra.

Rich, Adrienne (1980) *Heterosexualidad obligatoria y existencia lesbiana* (pp. 15-45) Duoda: Revista d'estudis feministes, ISSN 1132-6751, N°. 10, 1996. <https://raco.cat/index.php/DUODA/article/view/62008/90505>

Serano, Julia (2016) *Capítulo 8: Desmontando el privilegio cissexual*. En *Whipping Girl. A Transsexual Woman On Sexism And The Scapegoating Of Feminity* <https://www.studocu.com/es-ar/document/universidad-de-buenos-aires/literatura-francesa/serano-julia-el-privilegio-cissexual/19170414>

Smith, Barbara (1990) *Homofobia, ¿por qué hablar de ella?* (pp. 225-230). En *Manifiestos gays, lesbianos y queer. Testimonios de una lucha (1969-1994)* Rafael M. Mérida Jiménez (ed.) 2009 Icaria

Torras, Meri (2000) *Feminismo y crítica lesbiana: ¿una identidad diferente? Feminismo y crítica literaria* / coord. por Marta Segarra Montaner, Angels Carabí, 2000, ISBN 84-7426-476-6, págs. 121-142

Torras, Meri (2011) *Pensar la in/visibilitat: papers de treball*. Lectora: revista de dones i textualitat, ISSN 1136-5781, N°. 17, 2011 (Ejemplar dedicado a: Literaturas hispánicas y estudios LGBTQ), págs. 139-154

Wittig, Monique (1992) *El pensamiento heterosexual*. Egales

Wittman, Carl (1969) *Refugiados de Amerika: un manifiesto gay* (pp.51-69). En *Manifiestos gays, lesbianos y queer. Testimonios de una lucha (1969-1994)* Rafael M. Mérida Jiménez (ed.) 2009 Icaria